

SANCTUS ODO

ABBAS CLUNIACENSIS.

PROLEGOMENA.

S. ODONIS ELOGIUM HISTORICUM AUCTORE MABILLONIO.

(Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti, sæc. V, pag. 124.)

CAP. I. — Vitæ scriptores, ejusque parentes et patria.

1. Etsi res a sancto Odone gestas scripserint auctores duo, Joannes scilicet atque Nalgodus, ambo monachi Cluniacenses; multa nihilominus ab ipsis prætermittuntur, quæ in commentarios referri merentur. Quapropter ne viri de re publica Benedictina quam optime meriti facta segniter exquisisse videamur, duobus illis scriptoribus elogium ejus historicum præmittere juvat, in quo res ab eis intactæ, aut non satis explicatæ exponendæ sunt.

Et primo quidem ordiri decet ab istis duobus auctoribus, quorum primus Joannes fortunam suam ipse commemoravit sparsim in tribus de Odone libellis, quos in duos contrahit codex compendiensis. Fuit is natione Italus, patria Romanus, professione canonicus, quem Odo Romam anno 939 profectus, secum inde adduxit Ticinum usque, ibique monachum instituit, ex lib. 1 num. 2 et 4. Tum eum in peregrinationis socium assumens, dein priorem ordinavit, ut legitur non semel in lib. II, nempe num. 4, 7 et 10, Cluniaci, an Romæ ad S. Paulum, quæ dubitatio oriri potest conferenti num. 10 et 21. Denique Joannes se Neapolim « monasterii sui cogente necessitate missum » fuisse testatur num. 21. Biennium computat in lib. III, num. 5, totum illud temporis spatium, quo Odonis socius fuit. Per istud intervallum quidquid in Odonis de ipso dictis quidquid in factis (sic enim fere præfatur) observare potuit, postea litteris mandavit, aliis rebus omissis, quas tum ab Arnulfo magistro suo, tum ab Hucberto Tiburtino episcopo, tum a Landrico monacho et Hildebranno præposito suo de Odone resciverat. Nempe in suismet duntaxat oculis atque Odonis relatu fidebat, utinam minus suspiciosus de fide aliena. Hanc jacturam utcunque sarcire conabimur. Cæterum opus suum Joannes dedicat Salernitanis monachis, nescio an cænobii sancti Petri Salernitani « subtus et prope Fistulam, » quod a Petro episcopo ante annum 958 conditum fuisse Ughellus probat in tomo VII Italiæ sacræ col. 503. In digressionibus aliquando exspatiatur Joannes, nec se-

PATROL. CXXXIII

Ariem temporum factorumve ordinem satis observat.

2. His incommodis occurrere volens Nalgodus monachus, Joannis lucubrationem in compendium melioremque ordinem redigere aggressus est, quod item præstitit de sancti Maioli vita. Nalgodum Odonis « discipulum » appellat Petrus de Rivo in chronico Cluniacensi, eumque esse tradit qui « post decessum ipsius sancti Odonis vitam ejus et miracula luculenter descripsit. » Godefrius Henschenius in Maio id interpretatur de vita sancti Maioli, cujus discipulum fuisse Nalgodum opinatur. Verum annis post Odonem « fere ducentis, » post Maiolum paulo minus, vivebat Nalgodus, id quod ipse diserte asserit num. 29, nimirum Urbano secundo pontifice, aut certe post ipsum, ex num. 23. Auctoris istius scriptionem tribus Joannis libellis minutiore characterè subjicere statuimus propter nonnullas de morte et sepultura Odonis aliasque circumstantias, quæ apud Joannem non leguntur. Odonis cum laude meminerunt multi alii auctores, quorum indicem exhibet Chesnius in notis ad bibliothecam Cluniacensem. In his fuse de sancto Odone agit Petrus Equelinus in lib. X, cap. 8.

3. Antequam de Odone Cluniacensi dicere incipio, non ab re erit observare, duos alios præter ipsum eodem ævo exstitisse illustres ejusdem nominis abbates, unum Masciacensem, alterum sancti Maxentii apud Pictones. De Masciacensi apud Biturigas cænobio revocanda sunt ea quæ in elogio Bernonis abbatis superius diximus. Isti loco post Bernonem suffectus Odo Cluniacensis, proabbatem ibi constituit sibi cognominem, qui « anno 935 abbas ordinatus » memoratur in chronico Masciacensi apud Labbeum in tomo II Bibliothecæ novæ. De cujus secundi Odonis obitu ibidem etiam hæc leguntur: « Anno 967, VIII Idus Junii hic obiit Odo abbas bonæ memoriæ, et Arduicus monachus Nonis Septembris. » Diem sequentem signat Kalendarium sanctorum Thuano-Colbertinum num. 99 his verbis: « VII Idus Junii Odonis abbatis Masciacensis. » Alter Odo fuit abbas apud sanctum Maxentium, nempe anno 963, cui Ramnulfus abbas successit anno 968. testante chronographo Malleacensi apud eundem Labbeum.

1

449

His præmissis, venio ad Odonem seu Odonem abbatem Cluniacensem, cujus patriam et parentes primum investigare necesse est. Patri nomen fuisse Abboni, militari ordine prædito, ex Joanne monacho aliisque constat, apud quos nulla mentio de nomine Odonis matris. Abbonis elogium Joannes ex Odone commemorat initio libri I. Utrumque parentem filii monitis ad monasticam vitam se recepisse Nalgodus habet ex Joanne, qui recitato miraculo de micis in margaritas conversis, hæc subdit in lib. I, num. 35 : « Ex filio jam tempore cœpit infra seipsum æstuare propter genitorum suorum ereptionem, quatenus eos posset ab hujus sæculi nexibus subtrahere. Unde factum est, ut non multo post accepta licentia ad patrem suum abiret, eumque ad monasterium duceret, atque monachum ordinaret : matrem vero indui fecit sacro velamine, cujus vitam, si licuisset scribere » (utinam vero libuisset), « magis historia videretur esse quam schedula. » Talibus itaque parentibus natus est Odo anno 879, siquidem anno Christi 939 sexagenarius erat, ex Joanne initio libri I, num. 4.

4. Natalem ei sedem fuisse apud Turonorum urbem colligere licet ex innata patris ejusque devotione erga sanctum Martinum, cui ab ineunte adolescentia sese devovit, apud Joannem num. 9. Conjecturam auget id quod idem auctor in lib. II, num. 16, memorat de parvulo Odonis nepote rapti per Nortmannos, cum « Turoniæ fines » devastarint. Ergo in Turonia versabatur ejus nepos. Atamen in veteri chartario Cluniacensi legitur Odonis elogium, quem auctor ex pago Cenomannico ortum dicit. Elogium hoc Odilonis abbatis tempore scriptum est ab eo, qui ejus jussu chartas superiorum abbatum in ordinem redegit. Præcipua elogii hæc summa : « Fuit igitur, ut veridica priorum relatione fertur, nobili prosapia satus, Cino-mannica regione exortus, artium liberalium apprime regulis imbutus, almi Martini Turonensis basilicæ ædituus, sermone clarus, etc. Delibutus proinde odore virtutum, quem id temporis Cluniacensis rumor (imo Balmensis) pretiosorum more aromatum, longe lateque profuderat, mente prompta quod diu concupierat, tenebrosi reliquit rura, lugente oive in patria, lætante Christo in gloria, divino jugo mitia supposuit colla. Tirocinio denique suæ conversionis non segniter peracto, precatione patris circumventus, cujus institutis fuerat mancipatus, volens nolensque, ut verius dictum sit, nolens, totius fraternitatis ad regendum suscepit examen. Quanta denique acrimonia excelsos animos sternere, qualive cautela virtutes inserere studuit, non ignorat Italia, protestatur Burgundia, simulque refert Gallia. Prophetiæ denique gratia suffusus ex hoc certissime approbatur, dum suprema sorte præventus, contatione fratrum requisitus, quis ex tanto collegio cæteris præficeretur ; alto flamine afflatus sic ad eos respondisse fertur : Nostra in hac, o filii, vacillante censura, Christi Domini larga non deerit prudentia, quæ et domui suæ sanctum providebit pastorem, et vobis rogantibus

A famulis dignum non denegabit patrem. Quod scilicet sane considerantibus sole lucidius patet, dum vita et conversio domni Heymardi satis abunde experimentum præbet. Hucusque siquidem de tanti viri laudanda nobilitate brevi peroratum sufficiat, quatenus ex hoc intelligatur, quantopere oportet nos inherere illius scitis, quem pro merito non ambigimus insertum angelorum cuneis. » Hactenus vetus auctor, qui tempore Odilonis abbatis, id est post annos ab Odonis obitu centum, hoc elogium chartis sub Odone conditis præmisit in chartario Cluniacensi.

CAP. II. — *Odonis pueritia et adolescentia, vita canonica, studia.*

5. Odo alitus est puer partim apud Fulconem, B ejus nominis secundum, Andegavensem comitem, quem ob id collactaneum suum in epistola vocat ; partim « intra domum Guillelmi ducis Aquitaniæ, » teste Joanne initio libri primi. Qui Guillelmus, cognomento Pius, « eo tempore Aquitaniam, Gutiamque suo jure tenebat, » is quem Cluniacensis monasterii fundamenta jecisse diximus in elogio Bernonis. Sane apud ipsum Guillelmum multæ auctoritatis erat Abbo Odonis pater apud Joannem ibidem num. 5. Hic Odonem ablactatum « cuidam suo presbytero, qui in remotiori manebat loco, tradidit educandum, et litterarum studiis imbuedum, » num. 7. Sub hæc in aula Guillelmi « militari-bus exercitiis » applicatus, ad sanctiorem militiam a Christo Domino vocatus est in Natali Domini, « instante sexto decimo ætatis suæ anno, » dolore capitis per biennium in patriis ædibus afflictatus.

C 6. Postmodum sancto Martino semetipsum ex patris voto addicens anno ætatis nono decimo, qui Christi fere undenongentesimus erat, clericus ibidem atque canonicus factus est in frequenti civium et magnatum cœtu. « Inter hos vero adfuit comes Fulco, qui eum nutrierat, » eique « in cellam juxta B. Martini tribuit ecclesiam, et quotidianum victum ex eadem canonica acquisivit, eique concessit. » Fulconi, Bono cognomen erat, de quo multa præclara in gestis consulum Andegavensium in Spicilegii tomo X, pag. 402 et 434, ubi hæc verba pag. 435 : « Boni ipsius mores domi et militiæ colebantur : jus bonum, concordia maxima, minima avaritia in ipso erat. » Tum de Odone : D « Iste nutritivum sanctum Odonem, et ei cellam juxta beati Martini tribuit ecclesiam, et quotidianum victum ex eadem camera, qui postmodum magister scholæ et præcentor ejusdem ecclesiæ eodem consule adminiculante constitutus est. »

7. Joannes deinde a num. 12 narrat Odonis studia et virtutes, profectionem Parisios, ubi præceptore Remigio Autissiodorensi monacho artes liberales, in his Augustini « dialecticam Adeodato filio missam, » didicit. Turonos reversus, moralia Gregorii Magni in Job in compendium redegit, quod compendium studio domni Martini Marrerii, monachi apud sanctum Martinum de Campis, typis vulgatum est Parisiis anno 1617. Joannes ait id operis ab Odone susceptum fuisse rogatu fratrum, id est concanonicorum

suorum; eumque restitutum viso ad hoc animatum, tametsi Odo in præfatione sua duplici, prosaica videlicet ac metrica, nihil tale commemorat, forsitan modestiæ causa: sed istud quasi sua sponte se aggressura fuisse innuit his verbis: « Cum juxta capacitatem parvitas meæ seculo lectioni sacræ operam darem; quadam die manibus paupertatis meæ liber adhæsit, a B. Gregorio editus in historia sanctissimi Job. Is etenim doctor egregius divino afflatus spiramine, atque de fonte potatus superno, ceu rutilans flumen in præfati viri historiam diffundens, tanto eam facundo protelavit eloquio, ut ex ea velut clarificos soles, triginta et quinque ediderit libros, quos in codicibus sex arcantare decrevit. At dum ego ex his primam legendo percurrerem partem, nimio accensus amore, pellectusque ita est animus dulcedine quadam, ut totum sagax vellet, si posset, mandere librum. Is etenim mirabilis doctor divinis imbribus auctus, studuit luculento enotare affatu, easque in exponendo menti occurrentium sententias Patrum: ex quibus protensis numerosa in præfatam historiam contraxi volumina, quos nempe norunt, quibus sacra non latet Scriptura, a sancto viro, Patricio nomine, mirabili opere abstractas, propriisque voluminibus redditas, lucida sibi reposuisse volumina. Ex quibus et ipse ante biennium in Regnorum libro aggregatis omnibus patrum sententiis, maxime autem sanctissimi papæ Gregorii, unum quem non puto temnendum conjunxi libellum. Quapropter fragilitatis sensui corporisque mei infirmitati, meique similium utilitati consulens, erexi me contra memet, non fastu arrogantis turgidus, nec superbiæ spiritu tumidus, ventosis favoribus nitens incumbere, Deus scit: sed igne lectionis præfatæ historiæ flagrans, quam toto nisu memoriter, ut intellectum retinere valeam, hunc operis parvi contraxi libellum. » Hucusque Odo in præfatione compendii sui.

8. Post hæc num. 24 sermonem reflectit Joannes ad comitem Fulconem, quem ob sublata ex thesauro sancti Martini ecclesiæ duo vascula aurea lethali morbo afflictum, atque Odonis precibus sanitati restitutum affirmat. Repugnant nonnulli recentiores, pietate adducti Fulconis, cui Boni cognomentum hæc virtus dedit. At sunt etiam in sole suæ umbræ, et scriptor libri de gestis consulum Andegavensium, qui tam multa de Fulcone præclara commemorat, etiam hoc factum inserere non dubitavit; quod dixerim ad suam Joanni auctoritatem asserendam.

9. Redeo ad Odonis vitam canonicalem, cujus quænam fuerit eo tempore apud Martinianos disciplina, paucis exponere juvat. Viguit eo in loco post vitæ monasticæ abdicationem quædam forma regularis. Trecentorum monachorum numerus ad centum et quinquaginta canonicos redactus: jugis psalmodia in discretas horas restricta, ut fusius dictum est in elogio Alcuini num. 46. Servata nihilominus claustro sua reverentia, aditus feminis interdictus, pleraque denique ad honestatis speciem

A composita. Res in pejus abiit post secundam ejus loci basilicæ combustionem, de qua sermonem edidit Odo jam monachus rogatu canonicorum. « Nam post illam, » inquit, « pridianam succensionem, muris cum ingenti studio compactis septa monasterii communistis, hoc nimirum præcavere volentes, ne sancta domus ultra posset ab hostibus lædi. Sed non satis attendentes, in quanta reverentia sanctus iste locus ab antiquis temporibus effulserit, protinus religione relicta commune diversorium esse permisistis, ita ut feminis ad hauriendam aquam et ad discurrendum quo voluerint portarii non resistant: cum viderimus, quod nulli intra monasterii portas vel parum intrare licuerit, etc. » Huc spectat Leonis papæ VII epistola ad Hugonem principem et abbatem, edita in Spicilegii tomo II, sancientis, « quatenus per totum veteris muri ambitum usque ad viam, quæ juxta latus basilicæ aquilonare vergit, nulla femina licentiam habeat commorandi, sed nec intrandi quidem, nisi solius causa orationis. » Subdit Odo: « Neque hoc parum displicet, quod quidam in eodem loco nutriti, se quibusdam laicalibus vel nimium pomposis vestibis dehonorent: cum talis esse consueverit eorum conversatio, ut hanc etiam Romæ laudari audiverimus, » etc. Nempe canonicos ad meliorem frugem revocaverat Odo cum dictis, tum exemplo, apud Joannem in lib. I, num. 17.

CAP. III. — *Monasticæ vitæ tirocinium, socii, sacerdotium.*

C 10. Cum in suo apud sancti Martini basilicam secessu lectitandis meditandisque Patribus operam insumeret Odo, incidit in regulam sancti Benedicti; ex cujus præscripto per triennium decubuit nudus, « et necdum monachus monachorum leve ferebat jugum, » teste Joanne num. 15. Fulconem comitem ad suas partes forte invitaverat, cum ille necdum tempus esse allegans, Adhegrinum quemdam militem, armis strenuum, Odoni designavit conciliavitque. Ambo itaque « parvissimo tugurio contenti, » ad monastica vota in dies anhelabant. Sed non occurrebat eis locus, in quo vigeret ea disciplina. Missus Romam Adhegrinus, ut aliquem exploraret, in itinere Balmam devertit. Arrisit ipsi abbatis humanitas, ac monachorum religio: eoque Odonem secum pertraxit, qui D « sumptis secum centum voluminibus librorum » ad istud monasterium commigravit. « Erat autem ætate tricenarius, » cum Christi annus fere 909 excurreret. Hæc carptim ex Joanne a num. 21. De Balma dictum in elogio Bernonis. Odo probatione facta puerorum seu novitiorum curam et educationem in se suscepit, quos « scholæ » nomine Joannes designat, ut apud veteres non raro.

11. Adhegrinus, Odonis socius, « in unam se coarctavit cellulam, et permittente abbate Bernone per triennium mansit in ea. » Postmodum « eremum petiit, ibique parva subarctatus est spelunca. » Istic divina post multos angores consolatione dignatus, et dæmonum tentamenti ope sancti Martini liberatus, ejusdem etiam recreatus est alloquio, apud

Joannem a num. 23, qui num. 28, hæc de eo scribere pergit. : « Sunt hactenus evoluti, ni fallor, plusquam triginta anni, ex quo intra ipsam eremum deguit, Dominicis tantum diebus aut præcipuis festivitibus ad monasterium sancti Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere millibus prope est, assuevit descendere, sumpta videlicet modica farina, ex qua sibi panem conficere solet, et fabæ paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando utitur : adipe vero vel oleo ejus cibus non conditur. Patitur omni tempore frigus et calorem : calorem inter scapulas, frigus inter manus et brachia. » Præclara omnino de Adhegrino quem in album sanctorum relatum esse Chesnius in notis testatur. Meritum non inficior : auctoritatem quero. Nihil enim de Adhegrino in Martyrologiis aut Breviariis invenio, nullam de ejus festo reliquisve apud Cluniacenses nostros memoriam. Nescio an ejusdem in eremo socius fuerit Droco Floriacensis monachus piissimus, qui in cœnobitica conversatione probatus, eremi singularem aggressus est pugnam eo in loco, « qui Balma dicitur, » teste Aimoino in superioris tomi, pag. 361.

12. Odoni pro Adhegrino socium Teuthelonem adjungit chronicon Malleacense : « Eodem tempore adhuc vivente Turpione, Odo et Teuthelo canonici sancti Martini illustrissimi, adimplentes evangelicum præceptum, derelictis omnibus suis pauperes pauperem Christum secuti sunt, et Cluniaco sancto habitu et vita induti sunt. Unde nutu Dei Odo abba præfuit sanctissimus, sicut sequentibus dicemus : Teuthelo jubente abbate suo archiepiscopus invitatus consecratur Turonis, » etc. Verum id de Teutolone seu Teotolone falsum esse ex superioribus intelligitur, atque amplius ex consequentibus apparebit.

13. Post aliquantum temporis Odonem sacerdotio dignum reputans Berno, « promovit eum ; et accersito episcopo, sine suo velle consecrare eum fecit sacerdotem. » Rem explicat Joannes num. 37, sed episcopo haud nominato. « Bisuntinensem archiepiscopum » suggerit Nalgodus, sed perperam. Constat siquidem ex Joannis loco præcitato, Odonem rogatu episcopi ordinatoris sui ac præcepto abbatis composuisse tres libellos de sacerdotibus « ex Jeremiæ vaticinio, » id est, tres collationum libros, qui Turpioni episcopo Lemovicensi inscripti sunt. Is ergo episcopus Odoni sacerdotium contulit paulo ante abbatialem dignitatem.

CAP. IV. — *Abbatialis dignitas, monastici ordinis status.*

14. Nam « per illud tempus exitiali languore cœpit decumbere pater Bernus, » qui « mox vicinos episcopos accersivit, et ab omni ordine se deposuit. Rogabat inter hæc verba fratres, ut sibi quem vellet, patrem eligerent. Tunc manibus fratrum, » inquit Joannes num 37, « pater noster captus, et quasi violenter constrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram abbate suo vi est ductus : » et « superatus tandem episcoporum excommunicatione, ordinatus est » abbas paulo ante obitum Bernois, quem ineunte anno 927 contigisse dixi-

mus. Id factum, « instante anno 926 » scribit chronicon Malleacense : at rationes a nobis adductæ aliud suadent : quibus accedit Martyrologium Lemovicense a Chesnio relatum in notis ad bibliothecam Cluniacensem. Odoni commissa fuere tria monasteria, Cluniacense, Masciacense ac Dolense. Wido Bernonis consanguineo quatuor, Gigniacense, Balmense, Æthicense, ac cella sancti Lauteni, ut fusius expositum est in elogio ipsius Bernonis.

15. Præclara omnino ac multa sunt quæ Odo abbas gessit. Cluniacensis monasterii perfectio, ejusque dedicatio, privilegia, ritus, et exacta disciplina, ad cujus normam erecta aut adjuncta alia monasteria, ex quibus congregationis Cluniacensis corpus conflatum est ; Romana itinera Ecclesiæ bono suscepta, concordia principum, charitas in pauperes, aliaque id genus eximia facinora, Odonis famam ubique celebrem reddiderunt. Legendi his de rebus Joannes in lib. III et Nalgodus : ex quibus quædam hoc loco illustrare sufficiat, nempe Cluniacensis monasterii ritus ac dignitatem, aliorum monasteriorum emendationem seu institutionem, Romana itinera. Primum hic expedio : sed prius de monastici ordinis per id tempus in Gallia statu agendum est.

16. Postquam augusta illa capita, Carolus M. et Ludovicus Pius, de restituendo in melius ordine sancti Benedicti serio egissent, eorumque auctoritate id effecisset Benedictus abbas Anianensis, ut pleraque Galliæ monasteria sub uno capite veluti una congregatio religiose viverent ; sperandum videbatur eam disciplinam diu substituram, ni extincto Benedicto, qui ejus auctor ac præsidium erat, bellorum cum civilium, tum externorum tempestates, et regno universo, et rei tam præclaræ vastitatem intulissent. Nam cum de summa rerum inter Ludovici Pii filios, nedum Ludovicum ipsum, atrocibus dissidiis disceptaretur ; ex improvise Nortmanni ex Septentrione in Galliam irrupere, qui rempublicam, jam bellis domesticis violatam, per annos sexaginta misere labefactarunt. Tunc quippe pagi in solitudinem redacti, urbes expugnatæ et incensæ, ecclesiæ in prædam datæ, pessumdata monasteria, monachi partim necati, partim fugati, qui collectis sanctorum reliquiis aliisque sarcinulis, quo belli impetus vertebat, inde se proripientes, ad tutiora, si quæ occurrissent, loca declinabant, aut palabundi vitam miseram traducere vix sinebantur. Sicubi vero eis tantisper respirare concessum erat, casas pro modulo ac tempore sarciebant, in quibus non tam normæ regulari, quam vitæ ac salutis prospicere cogebantur. Quibusdam in locis, ubi monastici ordinis incolæ deficiebant, pauculi sese collegere clerici, qui veterem monachorum possessionem insederunt, eamque rebus etiam serenatis sibi retinuerunt. Hinc factum est, ut sæculo decimo ineunte, cum Odo de monastica vita cogitare cœpit, pauca superessent cœnobitica monachorum, atque in paucis illis sincera religio desideraretur, ut ex Joannis lib. I, num. 22, et ex præfatione nostra compertum est.

17. Inter nœc, Odone præsertim abbate. Cluniacum super omnia cœnobia caput extulit famat religionis, quam Odo post Bernonem ibidem instituit. Fervebat eo in loco virtutum æmulatio, studium in res sacras, regulæ accurata observatio, charitas in pauperes, adeo ut « septemdecim millia pauperum in capite Quadragesimæ uno anno apud Cluniacum eleemosynam habuerint, et ducentas quinquaginta pernas acceperint. » teste Udalrico in lib. III Consuetudinum Cluniacensium cap. 11. Quin etiam sedi apostolicæ subsidium hæc domus præbuit non semel, haud secus atque commune quoddam ecclesiæ ærarium: Petrus venerabilis auctor. Ritus plerique desumpti ab Euticio abbate: cæteri a Bernone, Odone, aliisque additi sunt. Euticius non alius videtur quam Benedictus Anianensis, qui veterum monachorum instituta collegit, suisque imitanda proposuit. Ex his ritibus nonnullos delibat Joannes in lib. I, num. 23, præsertim num. 30 et sequentibus. Quidam ad officium divinum, quidam ad regularem disciplinam et virtutes monasticas; cæteri ad educationem juvenum aliorumque institutionem pertinebant. Omnes Udalricus monachus sanctus, post Bernardum ejusdem loci cœnobitam, accurate describit tribus libris, qui ab Acherio nostro typis vulgati sunt in Spicilegii tomo IV. In libro primo agitur de psalmodia et missarum solemnibus, deque variis anni celebritatibus: in secundo de disciplina regulari: in tertio de officialibus. Duas missas solemnes in dies celebrari mos erat: privatis sacris, nisi extra divinum officium et majorem missam, operari religio. Quotidie suas quisque hostias ex alterutro choro offerebant: temetsi quinque tantum diebus Dominicis tres feriatis communicabant: cæteri hostias benedictas in modum eulagiarum ante comunem cibum sumebant. In missis defunctorum solemnibus atque in triduo Rogationum uterque chorus oblationem faciebat. In majoribus sacris diaconus semper communicabat ex hostia sacerdotis: subdiaconus non nisi ex aliis hostiis. Communio omnibus præbebatur in triduo ante Pascha: qui Sabbato sancto ante majorem missam privatim celebrare volebat, « non utebatur candela, quia novus ignis nondum erat consecratus. » Sed in his nihil majis consideratione dignum, quam quod de confectione hostiarum legitur in lib. III, cap. 13. Quippe frumentum « granatim eligebatur, et lavabatur studiose per ipsos fratres. » Colligebatur deinde in saculum « ad hoc solum reservatum » tum portatum ad molendum a famulo probato, qui molam lavabat utramque, operiebatque « sursum et deorsum cortinis, » ac seipsum alba induebat, amictu faciem præter oculos operiente. Eadem religione cribrata farina, cribro diligenter abluta. Dein major ecclesiæ custos, si sacerdos erat aut diaconus, reliqua perficiebat, duobus aliis ejusdem ordinis atque uno converso adhibitis: si non sacerdos aut diaconus, vicarium substituebat. Hi quator finitis Matutinis faciem manusque abluebant:

A et ex his tres priores albis amicti, unus quidem farinam aqua nitidissima conspergebat, alii duo hostia in « ferramento characterato » coquebant. Tanta erit Cluniacensium monachorum in Eucharistiam pietas ac veneratio.

18. Jam vero in regularibus officiis non minor disciplina. Silentium jure interdium, noctu adeo sacrum, ut illud ante Primam violari omnino ducerent nefas, mortemque ipsam potius appetrent. Hinc locutio per signa, quæ tamen non omnino probavit Guigo Chartusiæ prior quintus, quantumvis et ipse silentio addictus, « sufficere putans linguam solam, non etiam cæteros artus reatibus implicare loquendi, » ut ipse in Statutorum cap. 31, loquitur. Ab Idibus Novembris meditationi seniores post nocturnos in ecclesia vacabant, dum pueri cantui operam navabant in Capitulo. Opus manuum cum psalmis fiebat, proclamatio culparum erat in usu. Post Completorium hospites non admittebantur, nec fratribus comedendi tribuebatur facultas. Insigne exemplum Udalricus de cellerario refert, qui cum tota die in recipiendo vino fuisset occupatus, permissum post Completorium edendi impetrare ab abbate non potuit. Eadem in officiis divinis severitas. Iturus foras, et equum mox ascensurus, si officii signum insonuisset, ad illud properare tenebatur. De jejuniis id fere servabatur quod præcipit sanctus Benedictus. Ab Idibus Septembris una tantum comestio, nisi in festis duodecim lectionum; et in octavis Natalis Domini et Epiphaniæ duplex. In illis festis duodecim lectionum post prandium et lectionem in claustro, dicta Nona, ibatur in refectorium ab bibendum: in diebus privatis, post Vespera lectio, inde pergebant in refectorium ad bibendum, postea iterum lectio, inde collatio spiritalis. Reliquiæ panis et vini ab eleemosynario in pedites peregrinos erogabantur. Præterea octodecim pauperes quotidie apud Cluniacum aliti. Ea vero erat vini parcimonia, ut « octo carradæ vini plusquam triginta fratribus per annum in monasterio Charitatis suffecerint, apud Udalricum in lib. III, cap. 1: Ad hæc ex sancti Odonis præscripto, jejunium quatuor temporum mense Septembris, ubi dies exaltationis sanctæ Crucis quarta sextave feria aut sabbato occurrebat, in ea septimana peragebatur, « ut crux a jejeunis adoraretur. » An autem Odo medicinæ usum fratribus indulserit, dubitare licet ex Joannis lib. II, num. 14, imo et ex Petri Venerabilis lib. VI, epistola 39. Carthusienses, teste Guigone in cap. 39, « medicinis, excepto cauterio et sanguinis minutione, perraro utebantur. » Minuebantur porro in anno quinquies. Apud Cluniacenses procedente tempore sua quoque mense assignata erat minutioni dies; quo ritu id fieret docet Udalricus in lib. II, cap. 21. Minutiora hæc mitto. Majoris momenti est id quod apud eundem Udalricum legitur de educatione puerorum: Quippe « difficile fieri potest, ut ullus regis filius majore diligentia nutriatur in palatio, quam puer quilibet minimus in Cluniaco. » Verba hæc sunt

ex lib. III, cap. 8 Postremo disciplinæ hujus ratio administrabatur sub abbate per priorem majorem, decanos, priorem claustralem, circatores, puerorum magistros, præcentorem et armarium, quibus libros, maxime choro destinatos, in armario asservabat, camerarium, cui vestimentorum cura, apocrisarium, cui ecclesiæ thesaurus commendatus erat, cellerarium, stabularium, eleemosynarium et infirmarium.

19. Ad loci disciplinam item pertinet libertatis prærogativa, quam Cluniaco rogatu Willelmi conditoris sui primum, dein abbatum Romani pontifices contulerunt. Callistus papa II in litteris suis Pontio abbati inscriptis ait privilegium hoc Cluniaco fuisse concessum « ab ipso foundationis suæ exordio ; » memoratque pontifices qui illud confirmaverunt, nempe Joannem XI, item Joannem XII, Agapitum II, Leonem IX, Gregorios VI ac VII, Alexandrum II, Stephanum X, Victorem III, Urbanum II, Paschalem II et Gelasium II. Unde Petrus venerabilis quibusdam objicientibus, quod Cluniacenses proprium non haberent episcopum, Romanum sibi proprium esse respondet. « Hunc unum, » inquit, « solum et maximum nos habere episcopum, gloriamur..... Hoc ipsius sanctæ sedis irrefragabilis sanxit auctoritas, nec unius tantum, sed multorum decreta inde apud nostram matricem ecclesiam conservantur. Hæc ipsi ita condiderunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniacensem ecclesiam alteri episcopo prius eam possidenti auferrent ; sed a fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerant, rogati in propriam retinuerunt, atque soli Romano pontifici eam in æternum subjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmaverunt... Hoc non soli Cluniacenses obtinent, sed et quam pluribus datum cernimus : et longe ante Cluniacum conditam multis aliis monasteriis ab eadem apostolica sede concessum videmus. » Ita Petrus abbas in lib. I, epistola 28. Pleraque ejusmodi privilegia videsis in Bullario Cluniacensi, ex quibus septem sunt Odini abbati concessa, unum scilicet Joannis X, duo Joannis undecimi, unum Leonis VI, tria item Leonis VII, Joannis decimi privilegium, quod undecimo perperam tribuitur editum est in elogio Bernonis. In primo Joannis XI præter alia Cluniaco jus confirmatur « monetæ » Rodulfo Francorum rege concessum,

20. Sed hoc loco prætermittere non possum id quod Gregorius VII de Cluniaco in synodo Romana

A sanxit in hæc verba : Sacerdotes nostri, imo hæc sancta synodus cognoscat, quod licet sint multa monasteria ad honorem Dei omnipotentis et beatæ virginis utiliter et religiose fundata ; inter omnia quoddam illis in partibus Cluniacum est, et proprium B. Petro, et huic ecclesiæ speciali jure adherere dignoscitur. Unde honorem et tutelam hujus sanctæ et apostolicæ sedis ad ipsius primordiis meruit obtinere... Et favente divina clementia sub religiosis et sanctis abbatibus ad id usque dignitatis et religionis pervenit, ut cæteris monasteriis, quàmvis multo antiquioribus, quantum ipse cognosco, in Dei servitio et spirituali fervore præcellat, et nullum illa in terra (quod ego sciam) huic omnino valeat adæquari. Nullus enim abbas unquam ibi fuit, qui sanctus non fuerit » Præclarum sane elogium ex ore pontificis.

21. Hinc « Cluniacense monasterium, religione, disciplina, severitate, fratrum numerositate, omnique monastici ordinis observatione, toto pene orbe notissimum » evasit, teste Petro Venerabili in lib. I de miraculis, cap. 9, adeoque « singulare ac commune peccatorum refugium, per quod multa inferis damna illata, et regnis cælestibus quam plurima loca collata sunt. Ibi innumera hominum multitudines, graves mundi sarcinas ab humeris suis adjicientes, suavi Christi jugo colla submiserunt. Ibi omnium professionum, dignitatum, et ordinum personæ fastum luxumque secularem in humilem et pauperem monachorum vitam commutaverunt. Ibi ipsarum ecclesiarum venerabiles Patres, etiam ecclesiasticorum negotiorum onera fugientes, tutius quietiusque vivere magisque subesse quam præesse elegerunt.... Hinc effusa spiritualium virtutum nardo, impleta est tota mundi domus ex odore unguenti, dum religionis monasticæ fervor, qui illo tempore pene refriguerat, illorum virorum exemplo studioque recaluit. Gallia, Germania, transmarina quoque Britannia hoc testatur : Hispania, Italia, totaque Europa fatetur, plena monasteriis ab eis aut noviter fundatis, aut ab antiquo senio reparatis.... Sed quid aliquas mundi partes enumero ? cum de nostro ultimo Occidente usque ad ipsum Orientem fama hæc pervenerit, nec aliquem Christiani orbis angulum latuerit. » Hucusque Petrus Venerabilis, cujus dicti veritatem probare esset in promptu, si non alio nos propositum vocaret. Sed tamen ne hoc argumentum, quod sane ad Cluniacensis ordinis, adeoque ejus auctoris Odonis laudem maxime pertinet, penitus deseruisse videamur, hic de monasteriis ab eo institutis aut restitutis agendum est, idemque de aliis Cluniaci abbatibus suo quoque loco præstandum.

CAP. V. — *Monasteria per Odonem reformata, erectio congregationis Cluniacensis.*

22. Hic opportune occurrit quod Joannes de Odone scribit in lib. II, num. 23 : « Per illud namque tempus longe lateque patris nostri nomen, veluti clarissimum sidus, cœpit effulgere. Factus est notus regibus, episcopis familiarissimus, magnatibus charus.

Quæque enim monasteria in eorum finibus constructa erant, juri patris nostri ea tradebant, ut nostro more corrigeret et ordinaret. » Monasteriorum ejusmodi accuratam rationem inire difficile fuerit : obvia notare sufficiat. In Gallia invenio apud Lemovices Aureliacense et Tutelense, Sarlatense in pago Petrocoricensi, in Bituricensi Dolense et Masciacense, in Aurelianensi Floriacense, apud Senonas S. Petri Vivi, apud Turonos S. Juliani, in pago Waldensi abbatiam Romanensem, in Matisconensi Carilocensem cum aliis. In Italia legimus apud Joannem Ticinense sancti Augustini, Romanum sancti Pauli, Adventinum, Subpentionianum, et Salernitanum. De his omnibus quædam strictim observanda.

Geraldus comes Aureliacensis (*d'Aurillac*) piissimus, « postquam divino cultui sese mancipavit per omnia, ut sua quoque Domino consecraret, Romam profectus est, et Aureliacum insigne prædium beato Petro apostolorum principi, facto solemniter testamento delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ monachis, quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendium sufficere possent. Censum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annualim redderetur, » nempe « decem solidorum, » ex Odone in lib. II de ejus Vita cap. 4 et 17. Odo addit in cap. 6, magnopere anxium fuisse Geraldum de reperiendis monachis probatis, qui locum incolerent ; et cum non reperisset, « nobiles quosdam pueros ad Vabrense cœnobium (*le monastère de Vabre*) direxisse, » ubi « regularis observantiæ fervor incalescebat, » ut « sub norma regulari, » ibidem imbuerentur ; sed reversos, « quia magistri defuerunt, » mox « puellari mollitia resolutos, rigorem disciplinæ neglexisse : » attamen unum eis ex necessitate præfectum fuisse, qui ob laxiores mores Geraldo magnum mœrorem attulit. Nescio an is erat Adalgerus, quem primum Aureliaci abbatem suggerit chronicon Aureliacense, editum in tomo II Analectorum : cui abbati successit Joannes ex stirpe ipsius Geraldus, « Oddo venerabilis abbas tertius Aureliacensis et Cluniacensis, rogatus a Turpione Lemovicensi episcopo et ab Aimone Tutelensi abbate descripsit vitam beati Geraldus. Habuit coabbatem Arnulfum, » Ex Aureliacensi monasterio accessit Odo, teste Aimoino in lib. I de miraculis sancti Benedicti cap. 4, ad restituendam disciplinam in cœnobio Floriacensi, procurante Eliziardo comite, postea monacho, ex Joanne infra in lib. III, num. 8. Eodem tempore, id est regnante Ludovico Transmarino, Bernardus Petrocoricensis comes sancti Salvatoris monasterium Sarlatense (*de Sarlat*), quod tandem in sedem episcopalem evasit, tradidit « domno Oddoni Cluniacensi abbati atque Adacio coabbati ejus. » Litteræ hac de re exstant in tomo IV Galliæ Christianæ, sed cum aliquot nævis. Utrique, Odoni scilicet Cluniacensi abbati atque Adacio ejus vices tenenti, etiam Tutelense monasterium (*le monastère de Tulle*), nunc sedes episcopalis, parvit Aimonem superius memoratum, qui ex sancti Savini cœnobio Picta

A vensi ab Ebaldo comite Tutelam adductus fuerat. Hujus rei diploma a Rodulfo rege concessum habes in additione V. C. Stephani Baluzii Tutelensis ab lib. VII de Concordia cap. 25. Tunc vero mos erat, ut quia pluribus monasteriis unus haut sufficere poterat abbas Cluniacensis ; iisdem ejus vice proabbates seu coabbates præficerentur, quibus postea solum prioris nomen relictum est. Illud patet ex Clario in chronico S. Petri Vivi apud Senonas, quo in loco Samsoni abbati « successit sanctus Odo, qui accersiens Willelmum archiepiscopum, cum consensu monachorum S. Petri præfecit eidem cœnobio Arigaudum abbatem, religiosum et timentem Deum, monachum S. Benedicti supra Ligerim. »

B 23. Idem ab Odone præstitum puto in Turonico sancti Juliani cœnobio, quod tempore Gregorii episcopi constructum, sed a Nortmannis postea eversum, cum Teotolo archiepiscopus, Gersende ejus sorore suppelias ferente, instaurasset, « ecclesiam in honorem Dei genitricis sanctique Juliani dedicavit ; et coadunatis fratribus abbatem præficere cupiens, Odonem abbatem, qui tunc apud sanctum Benedictum morabatur, advocat. » Martyrologium sancti Juliani id factum refert « anno 943, regnante Ludovico rege anno 8. » Sed id tempus est donationis a Teotolone et Gersende factæ, non instituti apud sanctum Julianum Odonis, quem anno præcedente, id est anno 942, obiisse constat. Is vero in sancti Juliani ecclesia cum Teotolone sepulturam obtinuit, ut postea dicemus. Legi ejus loci chronici, ante annos quingentos scripti, fragmentum, quod chronicon divisum erat in duos libellos : quorum in primo « abbatæ prima institutio, institutionis impia destructio, destructionis pia restauratio » continebatur : in secundo ejusdem status ab instaurazione. Ex primi libelli lacinosissimis membranis intelligimus multa sanctorum corpora in sancti Juliani ecclesia primitus reposita, Danorum tempore alte humi defossa fuisse : ex quibus quædam tum restabant, nempe sanctorum Bleviliguati episcopi Venetensis, Lauri abbatis, et Antonii monachi. De primo ait auctor, quod « pontifex Morvannus, » a Bleviligueto « septimus » Venetensis, quædam sibi retulerit miracula, quæ commemorat. « Blevilivetum » vocat, non sanctum Albertus de Monte Relaxo, eumque statuit trigesimum tertium episcopum Venetensem : Morvannum vero quadragesimum nonum. Subdit fragmenti scriptor, Laurum, ex Britannia ortum, patriam parentesque deseruisse, sed pro ipsis invenisse « Judicælam Brittonum ducem optimum, » qui ejus in omnibus adjutor exstiterit. « Cujus adjutorio factæ monasterio, in omni sanctitate cum subjectis floruit, et tam verbo quam exemplo multum multis profuit, cujus nobilis vita in conspectu hominum religiosissima, et in conspectu Domini exstitit pretiosa : ejus etiam alta sanctitatis præconia cumulare non desinit miraculorum gloria. Nam per ejus sanctitatem tam in vita, quam post mortem reformatur debilitas, et sanatur infirmitas, maxime loco

illo, quo exiit e sæculo : ubi per signa quæ fiunt, A cineres ejus vivunt. » Forsan monasterium est sancti Joannis de Gaelo, quod Judicael instauravit. « Et quoniam vitam ejus docet liber vitæ ejus, sufficiat commendasse summam saltem suæ vitæ. Hunc librum excidisse putamus : neque quidquam (quod sciam) apud Albertum legitur de S. Lauro. Denique chronographus ille scribit Antonium vixisse apud Turonos. « Fertur in te, inquit, sanctum habitasse Antonium, quamvis nobis incertum sit, utrum vel ex te fuerit, vel aliunde venerit, qui solitariæ vitæ delectatus dulcedine, pro vita solitaria mundi despexit quadra. Quem inhabitavit locus pulcher et quietus, et undique silva cinctus : cujus in lapide sculpta fuit et est nunc capella, in qua duo altaria. Deo ibi Dei servus serviebat assiduus. Ad fontem qui in capella nulla accedit femina. » Visitur iste locus, qui prioratus est, tribus a Cæsaroduno Turonum leucis versus Cenomannos. S. Antonius colitur iv Nonas Maii in Martyrologio Gallicano. Unum ex sancti Mauri abbatis sodalibus fuisse quidam recentiores ferunt, abbatem sancti Juliani dicit instrumentum Joannis Turonensis archiepiscopi, anno 1407 conditum, in quo agitur de reliquiis S. Antonii et sancti Lauri. Nobis ignorare liceat quod ignoravit antiquitas. De monasterio S. Juliani iterum infra.

24. Inter cœnobia quæ Odo suo regimini adjecit, est Romanense, situm in comitatu Waldensi pagi Lausanensis, quod Rodulfus I Burgundiæ rex Aleydi sorori suæ concessit, litteris datis « iv Idus Junias, Rodulfi piissimi regis anno primo, ab Incarnatione Domini 888, indictione 11, » apud Vabrevillam. Hæ litteræ, quarum integrum autographum penes nos est, editæ sunt in notis ad bibliothecam Cluniacensem, sed cum vitio centenarii numeri, ubi pro anno 800 legitur 900. Postea Aleys seu Adeleys ipsa comitissa abbatiam illam Romanis dictam Odoni attribuit egregio diplomate, quod ineditum huc referre juvat ad historæ illustrationem :

Cunctis sane considerantibus liquet, etc. Igitur omnibus in unitate fidei viventibus, Christique misericordiam præstolantibus notum sit, quod ergo Adeleydis, dono Dei comitissa, res juris mei, quæ mihi per præceptum Domini Rodulfi regis, mei videlicet dulcissimi atque dilectissimi germani, obvenerunt, hoc est monasterium quod Romanis vocatur, quod situm est in pago Waldense, cum omni abbatia et omnibus rebus et adjacentibus ad ipsam abbatiam pertinentibus dudum a sanctis Patribus illic præordinatis. Quod sane Romanis præfatum monasterium olim in honore apostolorum principis Petri scilicet et Pauli sub monastica professione fuerat constructum : sed modo ab eorum habitatione privatum penitus, pro amore Domini nostri Jesu Christi ac eorundem apostolorum, de meo jure et dominatione ipsa ego jam dicta Adeleydis in dominium et providentiam monachorum per omnia transfundo, id est, Odonis venerabilis ac reverentissimi abbatis, omniumque fratrum ac catervæ monachorum sub ejus regimine Cluniacensis cœno-

bii degentium : ea duntaxat ratione, ut ipsi monachi, prout potuerint, ipsum monasterium per intercessionem apostolorum, Christo propitiante, in priorem studeant reformare statum. Prædictus vero abbas, dum advixerit, et ipsi monachi idem monasterium ita possideant, ut quamvis apostolicæ sedi, sicut et Cluniacum, delegatum sit, semper tamen velut una congregatio sub uno agent atque disponantur abbate ; in tantum, ut cum ipse discesserit, non illis aut istis liceat sine communi consensu abbatem sibi præficere, nec privati, quod absit, isti alium nisi ipsum, quem illi habuerint, substituere præsumant, quoniam valde injustum esset, si illi qui forte velut filii Romanis monasterio succreverint, socialitatem Cluniacensium, qui veluti patres locum resuscitant, aliquando disciderint. Sane in ordinando abbate constitutio sancti Benedicti semper emineat : adeo ut si vel illius, vel istius congregationis minima pars saniori consilio meliorem personam eligere voluerit, cæteri juxta regulam eis consentiant. De fratribus vero vel hinc illic, vel inde huc pro utilitate transmütandis, sive etiam de subsidiis, quæ forte uni loco plusquam alteri abundaverint, vicissim ex altero in alterum transferendis in potestate abbatis sit. Et ut inter eos germanior societas perseveret, ipsas quoque divinæ servitutis aut eleemosynarum seu cujuslibet boni operis sanctiones ita communiter teneant, ut quod pro bonæ memoriæ Willelmo, vel certe aliis, aut vivis, aut defunctis apud Cluniacum geritur, nobis atque nostratibus proficiat : et quod Romanis monasterio pro nobis juxta voluntatem Domini gestum fuerit, ipsi adæque participantur. Hanc ergo donationem pro Dei amore et sanctorum apostolorum in primis facio, deinde pro anima germani et dulcissimi mei domni Rodulfi regis, harum videlicet rerum largitoris ; tum vero pro requie domni mei piæ memoriæ principis Richardi, ac pro Willa regina, dehinc pro me et domno Rodulfo rege filio meo, et item Rodulfo regenepote meo, pro aliis quoque filiis meis, Hugone, Bosone, et Ludovico nepote ; sed et pro cæteris consanguineis nostris, atque his qui servitio nostro adhærent ; pro genitore etiam ac genitrice mea, et domno Hugone insigni abbate, seu cæteris nostris utriusque sexus propinquis : postremo pro illis qui adjutorium vel defensionem monachis ibi consistentibus præstiterint ; pro statu quoque totius religionis et pro omnibus catholicis vel vivis, vel defunctis. Monachi vero inibi consistentes modum conversationis istius, quæ nunc ad informandum eos qui futuri sunt de Cluniaco, transfertur, ita conservent, ut eundem modum in victu atque vestitu, in abstinentia, in psalmodia, in silentio, in hospitalitate, in mutua dilectione et subjectione, atque bono obedientiæ nullatenus imminuant. Placuit etiam huic testamento inseri, ut ab hac die nec nostro, nec parentum nostrorum, nec fastibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ potestatis jugo subjiciantur iidem monachi ibi congregati : neque aliquis principum sæcularium, non comes quisquam, nec episcopus quilibet, non pontifex supradictæ urbis Romanæ, per Domi-

num; et in Domino, omnes sanctos ejus, et tremendi A
 judicii diem contestor et deprecor, invadat res ipso-
 rum Dei servorum, non distrahat, non minuat, non
 procamiet, non beneficiet alicui, non aliquem
 prælatus super eos contra eorum voluntatem
 constituat. Et ut hoc nefas omnibus temerariis et
 improbis actus inhibeat, adhuc idem inculcans
 subjungo. Obsecro vos, o sancti apostoli et gloriosi
 principes terræ, Petre et Paule, et te pontifex pon-
 tificum apostolicæ sedis, ut per auctoritatem cano-
 nicam et apostolicam quam a Deo accepisti, alienes
 a consortio sanctæ Dei Ecclesiæ et sempiternæ vitæ
 prædones et invasores atque distractores harum re-
 rum, quas supradictis servis Dei hilari mente prom-
 ptaque voluntate dono: sitisque tutores ac defenso-
 res jamdicti loci Romanis, et servorum Dei ibi com-
 morantium ac commanentium, harum quoque om-
 nium facultatum propter eleemosynam et clemen-
 tiam ac misericordiam piissimi Redemptoris nostri.
 Si quid forte, quod absit, et quod per Dei miseri-
 cordiam et patrocinia apostolorum evenire non æsti-
 mo, ut ex propinquis aut extraneis, vel ex quali-
 bet conditione, sive potestate qualicunque callidi-
 tate contra hoc testamentum, quod pro amore Dei
 omnipotentis, ac veneratione principum apostolo-
 rum Petri et Pauli fieri sancivi, aliquam concus-
 sionem inferre tentaverit, primum quidem iram
 Dei omnipotentis incurrat, auferatque Dominus
 patrem ejus de terra viventium, et deleam nomen
 ejus de libro vitæ, fiatque pars illius cum his qui
 dixerunt Deo: Domine, recede a nobis, et cum Da-
 tan et Abiron, quos terra aperto ore deglutivit, et
 vivos infernus absorbit, perennem incurrat dam-
 nationem, sociusque Judæ proditoris Domini effe-
 ctus, æternis cruciatibus retrusus teneatur. Et ne
 ei in præsentis sæculo humanis oculis impune vi-
 deatur, in proprio quidem corpore futuræ damna-
 tionis tormenta patiatur, sortitus duplicem dire-
 ptionem cum Heliodoro et Antiocho, quorum alter
 diris verberibus coercitus vix semivivus evasit: al-
 ter vero nutu superno percussus, putrescentibus
 membris, et scatentibus vermibus miserrime interiit,
 cæterisque sacrilegis qui ærarium domus Domini te-
 merare præsumperunt, particeps existat: habeat,
 nisi resipuerit, archiclavum totius monarchiæ ec-
 clesiarum, juncto sibi sancto Paulo, obstitorem, et
 amæni paradisi aditus contradictorem quos sibi, si
 vellet, habere poterat piissimos intercessores. Se-
 cundum vero mundialem legem his quibus intulerit
 calumniam, centum auri libras cogente judi-
 ciaria potestate compulsus exsolvat, et congressio
 illius frustrata nullum omnino obtineat effectum:
 sed hujus firmitas testamenti omni auctoritate suf-
 fulta semper inviolata ac inconcussa permaneat
 cum stipulatione subnixâ. S. Adeleydis comitissæ
 regiæ matris et abbatissæ hoc testamentum aucto-
 risantis fierique jubentis. S. Hildegangi indigni sa-
 cerdotis. S. Hulrici. S. Judittæ filix Rodulfi regis.
 S. Albradæ. S. Widonis. S. Einrici. S. Ugonis in-
 clyti comitis atque fratris augusti Rodulfi regis.
 S. Gofredi, S. Rodulfi filii Ludovici imperatoris.
 S. Stephani, Christiani, Gonfredi, Umberti, Boso-
 nis, Bavonis, Leodfredi, Wlitzgerii, Rodulfi. Data

viii Kalend. Julii. Ego Hildebrannus sacerdos ad
 vicem cancellarii scripsi et subscripsi anno quinto,
 regnante Rodulfo gloriosissimo rege, indictione II.
 Actum publice in villa Boiaco.

25. Hactenus diploma. De Romano monasterio
 hæc habet liber prioratum in bibliotheca Clunia-
 censi: « Prioratus Romani monasterii (Romans-
 monstier) Lausanensis diocesis, ubi debent esse,
 priore computato, viginti duo monachi, licet anti-
 quitus fuerint plures, sicut reperitur, et debent
 ibidem celebrari tres missæ cum nota, » etc.

26. Redeo ad pagum Matisconensem, cujus ab-
 batiam Carilocum dictam (Charlieu), Joannes papa
 XI Odoni sive monasterio Cluniacensi, postulante
 Hugone Burgundiæ rege seu duce, addixit « VII
 Kal. Januarii, anno 11 pontificatus, indict. 5, » id
 est anno 932. Idem præstitit Ludovicus Transmari-
 nus concessis litteris, quas habet bibliotheca Clu-
 niacensis col. 276. Abbatiam hanc rogatu Siraldi
 comitis Boso rex monachis restituerat, ut patet ex
 charta a Guichenone edita in historia Sebusiana
 pag. 375, ubi Cariloci monasterium dicatum dicitur
 « in honore S. Stephani, » situmque « in comi-
 tatu Maticensi super Surnan fluvium. » Diploma
 datum est « III Non. Dec. indict. 12, anno primo
 Bosonis Cariloco monasterio, » id est anno 879. De
 Cariloco iterum in Aymardo, infra.

27. Denique præter alia, quorum monumenta
 nobis desunt, monasteria Gallicana Cluniacensibus
 sub Odone concessa; quædam item Italica in Clu-
 niaci potestatem tum venerunt, nempe Suppentoni-
 ense Adventinum, et sancti Pauli Romæ, ut ex
 Joanne manifestum est, atque Salernitanum, cujus
 fratribus Joannes Odonis vitam dedicavit. Verisi-
 millimum est etiam Ticinense S. Petri ex eo nu-
 mero fuisse, cum Odo Roma revertens Joannem
 tum canonicum, postea monachum, ibi erudiendum
 reliquerit, ut ipse de se testatur in lib. 1, num. 4.
 Istud est monasterium sancti Petri in Cælo-aureo
 nuncupatum, tum sancti Augustini ab ejus transla-
 tione corporis in eum locum, de qua diximus in
 sæculi tertii parte 1.

28. De ecclesiæ S. Pauli prope Romam primor-
 diis varie scribunt auctores. Sunt qui primam ejus
 originem ad Silvestrum papam et Constantinum
 imperatorem referunt. In ea sententia est Leo Al-
 latius in lib. 1 de consensione utriusque ecclesiæ
 cap. 6 num. 26, ubi ait basilicam S. Pauli via
 Ostiensi forma olim eopyla, id est porta in orien-
 tem conversa, a Silvestro constructam fuisse: sed
 Valentinianum imperatorem, Siricii pontificis dis-
 positione, ad eam quam hodie videmus structu-
 ram eotholam, fronte ad orientem versa, redigi
 curavisse. Contra vero Petrus Damiani vaticanam
 sancti Petri basilicam Constantino auctori tribuit,
 Ostiensem sancti Pauli Theodosio seniori et Hono-
 rio ejus filio. Locus est in opusculo 4, responsione
 4 regii defensoris. « Longe vero post Theodo-
 sius imperator beati Pauli basilicam cœpit:
 quo defuncto filius ejus Honorius eandem basili-
 cam ad calcem usque perduxit. » Idem lego in
 veterrimo codice ecclesiæ Noviomagensis, ab an-

nis octingentis scripto, qui Isidori etymologias complectitur; ubi hæc verba: « In basilica sancti Pauli apostoli Romæ, ubi sacrum ejus sepultum est corpus,

Teodosius cœpit, perfecit Honorius aulam,
Doctoris mundi sacratam corpore Pauli. »

Eo spectat Prudentius, auctor æqualis, in hymno 12 de Beatis Petro et Paulo.

Parte alia titulum Pauli via servat Ostiensis,
Qua stringit annis cespitem sinistrum
Regia pompa loci est: princeps bonus has sacravit arces,
Lusitque magnis ambitum talentis.
Bratteolas trabibus sublevit, ut omnis aurulenta
Lux esset intus, ceu jubar sub ortu,
Subdidit et parias fulvis laquearibus columnas,
Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tum camuros hyalo insigni varix cucurrit arcus.
Sic prata vernis floribus resident.

Hæc de origine basilicæ: quæ quo tempore monachis concessa sit, investigandum est. Id factum ante Odonem innuit Joannes in lib. 1, num. 27, ubi ait Odonem « ante quinquennium, » quam ejus vitam scriberet, « Romam perrexisse, ac monasterium intra ecclesiam beatissimi Pauli apostoli (ut olim fuerat) reedificasse, cogente domno papa, et universis ordinibus sacræ sedis. » Ergo « olim fuerat » ibi monachorum sedes, quibus eam restituit Odo sub annum 937, quo Romæ erat, ut postea exponemus. Idem Joannes variis in locis S. Pauli monasterium, ac monachos memorat, abbatemque Balduinum: sed et sanctum Odonem ibidem, cum Romæ versaretur, degere solitum fuisse tradit, præsertim in lib. II, num. 21 et 22. Neque hoc in dubium vocare potest, quandoquidem Joannes ipse cum Odone istic moratus sit. Et tamen in optimæ notæ libro de vita sancti Joannis abbatis Gorziensis dicitur Andreas monachus « Romam ad postulationem papæ Agapiti » missus, qui Agapitus cum nuntio quodam idoneo vero multum a domno Einoldo » Gorziæ abbate « effagitaverat, aliquos sibi religiosos, quos in monasterio beati Pauli, quod tunc ad monasticum ordinem transferre moliebatur, cum auxilio regis Albrici collocaret transmitti, quo cum altero quodam fratre, qui ex monasterio Luxovio Gorziam ante aliquot annos advenerat, perductus, regulari institutione loco informato, non multo post receptus ad Dominum ibidem est tumultatus. » Agapitus sedere cœpit anno quarto post mortem Odonis, Christi scilicet 948. Qui ergo fieri potuit, ut cœnobium S. Pauli, quod sub Odone monasticis imbutum institutis fuerat, denuo Agapito pontifice « ad monasticum ordinem transferri » poterit? Sed in restitutione disciplinæ regularis intelligendum, quam mirum est tam cito ibi defecisse. Certe defecerat Ottone II imperante, aut sane eo prætextu usus est Otto, qui canonicos apud S. Paulum loco solutiorum monachorum instituere meditabatur, teste Glabro Rodulfo in lib. I, cap. 4. Quidquid sit, Ostensiense S. Pauli monasterium, etsi Cluniaco non penitus subjectum, identidem tamen inde præfectos accepit: cujus rei argumentum Petrus Damiani suppeditat in opusculo 38 ubi de S. Maiolo agit, qui apud sanctum Paulum priorem instituit, ut in actis S. Maioli dicemus. Denique id diserte confirmat Hugo Clunia-

Acensis monachus in epistola ad Pontium abbatem his verbis: « Hoc autem monasterium, » nempe sancti Pauli, « sequentibus annis commissum est sancto Odoni tuo prædecessori, ubi per eum aliquandiu Cluniacensi vigor ordinis radiavit. Tandem sediosis urbe turbata motibus, quos illa civitas infausto usu creberrime patitur, malis urgentibus monachi discedentes, vas illud apostolicorum cinerum, scilicet S. Pauli, sacra secum pignora detulerunt: sicque Cluniacum paupere pervernerunt. » Monasterii sancti Pauli abbas fuit Adam ille, cujus mentionem fecit Victor papa III in lib. II de miraculis sancti Benedicti cap. 25, ad quem locum scrupulum movet Joannes Baptista Marus cui nam tum subjectum fuerit sancti Pauli monasterium, congregationi Cluniacensi, an Casinensi. Dubitanti ratio petitur ex eo quod abbatia S. Pauli. teste Leone Marsicano in lib. I Chronisi Casinensis cap. 58, Balduino abbati a Marino papa commissa est. Unde Desiderius seu Victor papa, qui et abbas Casinensis, erat, sancti Pauli monasterium « nostrum » vocat. Verum ita loqui potuit habitazione communis ordinis, cum nulla tunc esset congregatio Casinensis, imo neque Cluniacensis eo modo, quo postea sub S. Hugone instituta est.

29. His omnibus aliisque pluribus cœnobiis uniformem vivendi normam, qualis apud Cluniacum servabatur, præscripsit Odo, eisque præfuit non secus atque abbas generalis. Quæ res a S. Pachomio primitus instituta in Oriente, in Occidente per Benedictum Anianensem tentata, demum ab Odone perfecta est. Unde a nonnullis S. Benedicti in Gallia ordinis auctor habitus est, propterea quod monasteria complura, quæ antea partim destructa, omnino a sese distracta erant, in unum quasi corpus adduxit. Saltem a Petro Venerabili « summus ordinis monastici in Galliis reparator, et præcipuus regulæ reformator » appellatur, idemque « primus Cluniacensis ordinis pater, qui emortuum jam, et pene ubique sepultum monastici propositi fervorem resuscitare aggressus est, » in lib. VI, epist. 17. Eodem sensu ante eum Frodoardus in chronico Odonem « multorum restauratorem monasteriorum, sanctæque regulæ repositorem » vocat; et Glaber Rodulfus; « Hic in tantum, inquit, hujus instituti propagator existit, ut a Beneventana provincia, quæque habebantur in Italia et in Galliis usque Oceanum mare potiora monasteria, illius ditioni gratularentur esse subjecta. » Tanta demum erat ejus nominis ac religionis celebritas, ut ad eum non modo laici nobiles et clerici, sed etiam episcopi dignitatibus abdicatis confluerent, testante Joanne in lib. III, num. 10,

CAP. VI. — *Cluniacensis cœnobii res auctæ per Odonem.*

20. Non solum Cluniacensis instituti religionem Odo, sed etiam rem familiarem (quæ æquo fere pede subsequi solet) magnopere adauxit. In primis Rodulfus Francorum rex ad preces Immæ conjugis suæ Hugonis fratris sui Cluniaco tradit *mansos vestitos*, sitos in pago Maticensi, tres in Salustriaco, alios-

que alibi. Datum « Bojaco villa Kalendis Juliis, » anno regni 10, indict. 3 (an 44), id est anno 931. Anno sequenti, Berno Maticensis episcopus, rogante Archimboldo prælato, id est, præposito Cluniacensis cœnobii, et Hildebrando, sedens « in consistorio » juxta ecclesiam S. Vincentii Maticone « ad divina præcepta more præcedentium Patrum dirimenda, » concessit decimas terræ de Salustriaco, quam Rodulfus rex reis dederat. Sub eundem annum, scilicet anno 10 Rodulfi regis, idem Berno episcopus consecravit capellam in eadem villa Salustriaco, quam capellam « Cluniacensis parvula societas, cui Odo mitis pater et abbas patrocinabatur, construxerat. »

31. Biennio post Leotaldus comes Maticonensis, et Ermengardis ejus uxor, Odoni abbati dant quid eorum facultatis erat « in villa Darbaniaco, in pago Lugdunensi, super fluvium Salliam, » ut Deus animas parentum suorum Alberici et Escolanæ, Manassis et Irmingardæ, necnon Gerardi amici sui liberare dignetur « a pœnis inferni. » Subscribit post Leotaldum et Irmingardem Gaufridus comes cum aliis. Edita est hæc charta cum aliquot nævis bibliothecæ Sebusianæ pag. 168, alias ejusdem Leotaldi videsis pag. 236 et 296.

32. Anno 936 Odoni item donatur curtibus unus in villa Rufiaco (quæ sita est prope Cluniacum), in pago Maticense, « mense Maio, quando Rodulfus rex migravit a sæculo. Actum Cluniaco, firmatum Lurduno castello publice. » Anno secundo Ludovici regis Odo abbas et monachi Cluniacenses emunt campum subtus castrum Lordoni, vulgo « Lourdon, » quod castellum Richelii cardinalis jussu subversum est.

33. Eodem anno « quo Rodulfus rex migravit a sæculo, » Gaufridus comes et uxor ejus Ava dant Escqzolas in pago Æduensi pro animabus suis, « et pro anima senioris sui Willelmi, et ejus filii Bosonis. » Idem tradunt Keitaelos in pago Maticensi « in vicaria Bufarias, pro animarum suarum remedio, et Gauzberti fratris, dicti Gaufredi, anno 5 Ludovici Transmarini.

34. Anno 2 Ludovici ejusdem Maimholdus episcopus Maticensis ait, Bernonem præcessorem suum Cluniacensibus tribuisse, ut omnes eorum ecclesiæ ex toto sub illorum ditione consistenterent : sed cum postea « irruptione paganorum et malitia pravorum hominum » excisæ fuissent, se de tributo synodali quod reddebant, minuere. Subscribunt canonici, et inter eos Ado abbas, qui unus e præcipuis erat, deditque nonnulla cœnobio Cluniacensi, nempe ecclesias S. Desiderii et S. Juliani in Siviaco et Davagiaco, anno 12 ipsius Ludovici. Item anno secundo Rotmundus episcopus Æduorum dat capellam sancti Leodegarii de Blanciaco in comitatu Maticonensi, quam « sanctissimus » prædecessor suus Walo cuidam sacerdoti ad vitam dederat. Testes sunt Hildebodus et Girbaldus abbates.

35. Anno 3 ejusdem regis, indict. 11, id est anno Christi 938, datur Cluniacensi monasterio, ubi Odo abbas præerat, mansus in villa Madaliaco in pago

A Lugdunensi, « in agro Ternatense. » Item Airich quidam eidem Odoni dat campum cum silva in pago Lugdunensi, « in agro Ternatensi, » in fine Denadaliaco. « Ternatum » sine dubio erat iste locus, ubi situm erat monasterium Ternatense, quod omnes confundere solent cum Agaunensi. At Ternatum istud situm est ad Rhodanum in confinio pagi Lugdunensis et Viennensis, vulgo « Ternay, » ubi est modo prioratus ordinis sancti Benedicti. Item Ludovicus Transmarinus anno regni sui tertio res Cluniacenses in Querceto apud Doniacum sancti diplomate, quod exstat in bibliotheca Cluniacensi. Alias donationes minutiore mitto, qualis est ea, qua Hugo comes unam ancillam de villa « Romanis » in pago Lugdunensi tradit Cluniacensi monasterio et Oddoni abbati, et quidem « anno sexto » Ludovici regis, post quem annum donationes fiunt Aimardo abbati. Omnes chartæ sub Odone numero 188. Porro ex his omnibus chartis, aliisque quas in Aimardo referemus, constat Maticonem, eique attributum pagum regi Francorum, non Burgundionum tunc paruisse.

Cap. VI bis. — *Odonis Romanum iter multiplex et ecclesiæ vias.*

36. Non continuit sese intra monasteriorum latebras Odonis ardens in res divinas studium : quin etiam in Ecclesiæ universæ commodum foras prodiit. Eum quippe in Italiam accivere semel et iterum Romani pontifices, ut afflictis Ecclesiæ rebus prudentia et auctoritate sua consuleret. Primæ ejus Romanæ protectionis hæc fuit causa. Cum Berengario imperatore mortuo, Hugo Theobaldi Arelatensis comitis filius, summa rerum in Italia potiretur, Marozia, infamis Widonis Tusciæ comitis relicta, quæ una cum Alberico filio manus in Joannem pontificem injecerat, Romamque redegerat in suam potestatem, ipsum Hugonem missis nuntiis invitavit ad conjugium suum et urbis imperium capessendum ; oblatam conditionem arripit Hugo, nuptiisque contractis, urbis Romæ dominium obtinet. Interim cum ante epulum Albericus matris hortatu aquam ad abluendas Hugoni manus præberet non admodum scite, Hugo correctionis causa eum in faciem cecidit. Qua re offensus Albericus Romanos ad defectionem impulit, atque Hugonem ex Urbe fugere coegit. Eo fuga elapso Albericus consulari potestate civitatem administravit cum matre sua Marozia, et veterem Urbis disciplinam simul cum consulum nomine et officio redintegavit. Acta hæc sunt sub annum 929, pontificatu Joannis X, Leonis VI, ac Stephani VII, quibus anno 931 successit Joannes XI, Marozie ex Sergii stupro filius, Alberici frater. Talia pati coacta est sancta Dei Romana Ecclesia, sed a Marozia ipsa ejusque filio Alberico. « Anno 933 » missi Rhemensis Ecclesiæ Romæ reversi, « nuntiant Joannem papam, filium Mariæ, quæ et Maronia dicitur, » inquit Frodoardus, « sub custodia detineri a fratre suo, nomine Alberico, qui matrem quoque suam Marociam clausam

servabat, et Romam contra Hugonem regem tenebat. » Paulo post : « Hugo rex Italiæ Romam obsidet. » Et anno 936 « Joanne papa fratre Alberici defuncto Leo quidam Deo servus Romæ papa constituitur, » nempe Leo VII. Frodoardus mox subdit. « Hugo Italiæ rex Romam nisus capere, afflicto suo exercitu fame et equorum interitu, pacata tandem pace cum Alberico, dans ei filiam suam conjugem, obsidione desistit. » Nunc videndum est, quo primum anno Romam Odo a pontifice accessit sit.

37. Id factum anno 936 Baronius censet, quo anno Hugo rex filiam suam (quam Aldam vocat Liutprandus diaconus Ticinensis, ejus temporis scriptor) Alberico in matrimonium dedit, sicque a Romæ impugnatione destitit. Et recte quidem Baronius : nam in procinctu Romani itineris Odo Adhegrinum invisit, et ex revelatione sancti Martini ab eo didicit Ludovici Transmarini unctionem, quæ anno 936 facta est. Id vero itineris Odo suscepit duplicem ob causam. Prima, *ut quæ Alberico principi reconciliaret Hugonem regem, apud quem unquam ipse gratiam obtinebat, ut patet ex tribus privilegiis, quæ Hugo in Odonis gratiam a Romanis pontificibus impetravit, nempe a Joanne XI, Leone VI et Leone VII.* Altera, « ut monasterium intra ecclesiam beati Pauli apostoli, ut olim fuerat, rædificaret, cogente domno papa, et universis ordinibus sacræ sedis, » apud Joannem in lib. 1, num. 27, ubi de unctione Ludovici Transmarini agitur. Tunc sancti Martini vitam Romæ ad S. Paulum correxit, et glossulis illustravit, ex lib. II, num. 22. Ad id tempus referre licet id quod in lib. II, num. 9, Joannes scribit in hunc modum : « Tempore præterito dum Romuleam urbem ob inimicitiam Alberici jam fati principis prædictus Hugo rex obsideret, cœpit ille intra extraque discurrere, et pacis concordieque monita inter utrosque disseminare, quatenus posset furorem prædicti regis sedare, et prædictam urbem tueri a tanta obsidione. Interea quadam die dum juxta monasterium beati Andreæ apostoli iret, quod ad clivum Scauri dicitur ex nomine, quidam rusticus voluit eum propter lagunculam aquæ occidere. » Rusticum Albericus, nisi ab Odone prohibitus fuisset, morte punire voluit. Tanta erat non solum Hugonis sed etiam Alberici in Odonem veneratio. Aliud Alberici in Odonem benevolentie argumentum fuit, quod Suppentoniense sancti Eliæ monasterium ei reformandum commisit, teste Joanne in lib. III, num. 7.

38. Altera Odonis Romana profectio, non anno 928, sed sequente contigit, ut diserte, tradit Joannes initio libri I his verbis : « Anno itaque Dominicæ Incarnationis nongentesimo tricesimo nono, et ejus ætatis sexagesimo, in monastica religione tricesimo anno, Romam veniens, me miserum terrenis irretitum nexibus reperit, miseransque suo rete piscatus est, atque cœnobium sancti Petri Ticini positus usque perduxit. Parvo ibi tempore ab Hugone detentus, prædicto viro domno Hildebranno regularibus disciplinis me tradidit educandum. » Non ergo

A Joannes Odonis socius fuit (ut Baronio visum est) in prima profectio. Subdit Joannes : « Non post multo Romam veniens, me in felicem dignatus est sibi socium sumere, et quem canonicum parentibus abiens rapuit, rediens postmodum monachum reduxit » Ex quibus Joannem Roma oriundum, ibidemque canonicum fuisse intelligitur. Hæc reversio Romam facta est superstite Leone papa, ac proinde ipso anno 939, aut saltem ineunte sequenti, nescio an priusquam Odo in Franciam remeasset. Hanc temporis rationem firmat Joannes in lib. II, num. 7 : « Sub idem tempus Italiam missi sumus a Leone summo pontifice, ut pacis legatione fungeremur inter Hugonem Longobardorum regem, et Albericum Romanæ urbis principem, » etc. Huc revocanda sunt quæ Joannes commemorat in lib. I, num. 22 : « Ante hoc triennium dum essemus apud beatum Paulum Romæ, » etc. (Scribebat autem Joannes statim post mortem Odonis, quæ sub finem anni 942 contigit), et quæ refert in lib. I, num. 16. Forsan eo tempore in Garganum monte peregrinatus est, qua de re in lib. II, num. 15. Denique anno 942 Odo Romam tertio vocatus est a Stephano papa IX, ut scilicet Hugonem regem cum eodem Alberico reconciliaret. Frodoardus ad hunc annum : « Domnus Odo abbas pro pace agenda inter Hugonem regem Italiæ, et Albericum Romanum patricium apud eundem regem laborabat. » In his pro ecclesia susceptis laboribus consenuit defecitque vir sanctus, et Romæ contracto morbo, vitæ a Deo inducias, donec Turonos ad sancti Martini reversus esset, impetravit, ut ex Joanne mox dicemus. Si anno 938 in Franciam non revenit Odo, Gerardus Regiensis episcopus : de quo in Vitæ lib. II, num. 6, ipsi socius fuit in secunda : sin contra in tertia peregrinatione, nam Joannem cum eis fuisse probant hæc verba : « Illo enim tempore, quo cum Geraldo Regiensis Ecclesiæ episcopo Cotias transivimus Alpes et Romam venimus. » etc. Sed qui quartum Odonis iter Romam ante postremum statuerit, forsan a vero non aberrabit. Quippe tria hæc, quæ mox commemoravimus, ecclesiæ causa suscepta : aliud indicat Joannes in lib. num. 18, *orationis gratia*. At de his satis.

CAP. VII. — *Odonis morbus, mors, sepultura, reliquæ et cultus.*

D 39. Cum mortem imminere intelligeret vir sanctus, identidem præteritas delictorum labes animo revocabat, maxime eas, quibus in abbatem privatus peccaverat, ita Joannem aliquando allocutus in lib. III, num. 6 : « Charissime fili, ausculta quæ dico tibi. Gratias ago Deo, quia ex omnibus peccatis quæ a juventute perpetravi, in hac vita jam ultionem recepi, exceptis illis quæ in abbatem meum commisi : et semper diem illum et tempus exspectavi, deprecans Deum, ut ea non reservaret mihi in futurum. » Hæc paulo ante postremam Romanam peregrinationem, quæ accidit anno 942. Ante vero jam itineri se committeret, Aimardum abbatem in locum suum videtur substituisse, ut infra in Aimardi elogio dicturi sumus.

40. Per id tempus *acuta et continua febre* correptus, etsi ad cœlestem vitam anhelaret, magno tamen desiderio affectus est revisendi tumulum sancti Martini, ut illic spiritum ageret, ubi primos piæ vitæ annos hauserat. Et re quidem vera id cœlitus obtinuit optimi patroni meritis, quem semper tantopere coluerat. Convaluit, rediit, optatæ ejus solemnitati 14 Idus Novembris interfuit : sed quarta intra octavam die, *rediviva febre* denuo *accenditur*, donec tandem vir beatus *divina illa et salutari pinguedine recreatus et vivificanti poculo*, id est viatico, *vegetatus, Martino duce* in cœlum migrat *quartadecima die ante Decembrem*. Hæc pluribus Joannes in fine lib. III.

41. Quædam singularia superaddit Nalgodus, nempe Odonem fratres convocasse, monasteria sibi commissa disposuisse, Cluniacense commississe Deo : « capellam solummodo suam, » hoc est suppellectilem sacram, ad missæ celebrationem retinuisse ; cætera Cluniacum retransmisisse. Hæc forsitan auctoris conjecturæ. Certius est quod subdit sepultum fuisse Odonem Turonis « in ecclesia beati Juliani, quam ipse a fundamentis construxerat, » id est restituerat, sumptus suppeditante Teotolone archiepiscopo, ut superius dictum est. Hic loquendi modus familiaris apud auctores aliique similes. Sed audiendus insuper Necrologus cœnobii sancti Juliani : « Postquam reverendissimus vir Odo multa monasteria construxerat, plurima correxerat, multos mundi ludicra spernere docuerat, ac utilia Ecclesiæ scripserat, hymnos et antiphonas beati Martini laudem complate composuerat ; jam silicernus, jam longe ætatis senio fessus, tanquam præsciis suæ vocationis, optaverat, ut sarcina deposita carnis glebam sui corporis juxta corpus peculiaris sui patroni, domini scilicet Martini, si posset, tumulari ad proprium cœnobium suum Turones redire disposuit. Interea adveniente beati solemnitate Martini, venerabilis pater cum suis monachis ad Matutinorum solemnia processit multo ante lucem.... Octavo incommodi die sentiens sibi horam imminere extremam, circumstantibus cunctis fratribus, viatico corporis et sanguinis Domini se fideliter muniri curavit : deinde in ecclesiam sancti Albini, quæ proxima erat, se deferri jussit, luminibusque piis ac manibus in cœlum intentis, Christo animam reddidit. » Superest ad hoc usque tempus istud sancti Albini oratorium intra claustra prædicti cœnobii : « Obiit XIV Kal. Decembris : sepultus est autem a sæpe dicto Theotolone pontifice in crypta sancti Juliani, sub altare ipsius martyris, ad dexteram partem. » Hæc ex Martyrologio loci renovato ad formam veteris anno 1469, mense Julio, Paulo II pontifice, Ludovico XI rege, Elia archiepiscopo, qui characteres sunt reformati Martyrologii.

42. Annum quo mors Odonis occidit, Nalgodus signat 945, quem ejus ordinationis annum 18 numerat. Verum præferenda est Frodoardi, scriptoris æqualis, auctoritas, qui Odonem biennio ante decessisse affirmat his verbis, quæ in chronico sub

A finem anni 942 legentur : « Dominus Odo venerabilis abbas, multorum restaurator monasteriorum sanctæque regulæ reparator, Turonis obiit et sepultus est apud sanctum Julianum. » Nihil luculentius afferri potest tum ad mortis annum, tum ad sepulture locum defigendum. Et sane hic annus consequitur ex calculo Joannis, qui se non per integrum biennium Odoni convixisse testatur in lib. III, num. 5 : « Infelix ego, ait, qui nec duobus expletis annis illi merui famulari. » Ei vero adhæsit sub initio anni 940, ex dictis in capite superiori. Eundem annum assignat Hugo abbas Flaviniacensis in chronico : « Hoc anno dominus Odo venerabilis, multorum monasteriorum restaurator, cum multum laborasset in restaurenda pace inter Hugonem regem Italiæ et Albericum Romanorum patricium, obiit Turonis. » At corrigendum id quod sequitur : « sepultusque est ad sanctum Martinum ; » quæ etiam lectio adhibetur ad oram chronici Frodoardi in textu paulo superius relato. At vitiosam hanc esse lectionem constat ex eodem chronico ad annum 945, quo anno Teotilo Turonensis archiepiscopus abiisse, atque « in monasterio sancti Juliani, quod idem vir sanctus summa instituerat religione, juxta sepulcrum domini Odonis humatus » perhibetur ; « et exinde ipsum templum divinis illustrari miraculis declaratur. » Corrigendus itaque prædictus Hugo Flaviniacensis : corrigendus item Petrus Equilinus, qui Odonem « Cluniaci » sepultum affirmat. Recte omnino anonymus apud Chesnium in tomo III, pag. 341 : « Eodem etiam anno, » nempe Ludovici regis VII, « requievit in pace dominus Odo, abbas multorum monasteriorum religiosus et prudens, litteratus et eloquens, et sepultus est Turonis apud sanctum Julianum. » Locum sepulture recte notat chronicon Malleacense, male obitus annum 938. His omnibus accedit chronicon Dolense apud Labbeum in tomo I Bibliothecæ novæ pag. 315 : « Anno 942 obiit sanctus Odo secundus abbas Dolensis. » Itaque anno 942 ad superos migravit Odo, annos natus quatuor et sexaginta, regiminis Cluniacensis anno quinto decimo.

43. Ejus reliquiæ in Sancti Juliani ecclesia servatæ sunt saltem usque ad sæculum xv. Ejus rei primum argumentum sumi potest ex litteris societatis, Cluniacum inter et sancti Juliani cœnobium initæ anno 1117 mense Octobri : quo tempore « dominus Pontius abbas Cluniaci orationis gratia Turonis ad sanctum Martinum honorifice venit, et ad nos » (sic monachi sancti Juliani in litteris loquuntur) « pro amore beati Odonis patroni nostri sui que devotissime divertit, et ad corpus ejus vigilia sancti Dionysii cum nostris suisque monachis missam de ipso beatissimo Odone celebravit Deinde assumpto secum Bernardo Crasso priore suo, aliisque fratribus, in Capitulum nostrum venit, » etc. Longe post id tempus, id est anno 1407, Joannes Turonensis archiepiscopus, a Roberto sancti Juliani abbate invitatus, reliquias sacras in novas thecas transtulit, coram Maria

Francorum regina, et Magdalena ejus filia, Joanne duce Borbonensi, Jacobo Marchiæ comite, aliisque clarissimis personis : quas inter reliquias in quarta capsula « corpus sancti Odonis abbatis » continebatur, ut testantur solemnes ea de re litteræ, quæ hæc habent :

Joannes, miseratione divina Turonensis archiepiscopus, universis præsentibus litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quidquid laudis vel honoris impendimus sanctis Dei, id eidem exhibemus, teste propheta, jubente Dominum in sanctis ejus collaudari. Perpendente itaque bonæ memoriæ defuncto fratre Guillelmo quondam abbate monasterii sancti Juliani Turonensis, ordinis sancti Benedicti, quod quamvis ecclesia dicti monasterii plurimorum corporibus sanctorum, reliquiis et præsentia decorata existeret, quorum utque aliorum gloriosorum sanctorum, qui in hac nostra civitate requiescunt, suffragiis et precibus, nedum monasterium ipsum, verum etiam tota civitas prosperis viguit successibus : ipsa tamen corpora et reliquiæ minus reverenter erant recondita, et eis debitus honor non exhibebatur. Devota igitur motus affectione abbas prælibatus facit dum vivebat fabricare quinque capsas ligneas, argento et auro a parte interiori decoratas, sperans hujusmodi reliquias et corpora in easdem facere collocari. Morte tamen, sicut Domino placuit, præventus, nequivit per se ipsum propositum negotium peragere. Desideriis autem ejus adhærentes venerabiles et religiosi fratres Robertus modernus abbas, totusque conventus dicti monasterii, illaque perficere peroptantes, nobis devote supplicarunt, quatenus reliquias et corpora præparata in locis ad id, ut prædicatur, constructis reponere dignaremur. Notum igitur facimus, quod nos pia vota quondam fratris Guillelmi abbatis memorati, dictorum venerabilium abbatis et conventus modernorum, ad gloriam et magnificentiam omnipotentis Dei summis affectibus amplectentes, die datæ præsentium, in conspectu Christianissimæ dominæ dominæ Mariæ Francorum reginæ illustrissimæ, et dominæ Magdalensæ filia ejus inclytæ, ac generosorum principum dominorum Joannis ducis Borbonii, et Jacobi comitis Marchiæ, aliorumque plurimorum baronum, militum, et nobilium personarum, necnon venerabilium et circumsectorum virorum infrascriptorum, ipsa corpora et reliquias a veteribus sarcophagis in novas capsas, per nos prius secundum ritum Ecclesiæ sanctificatas et benedictas, propriis manibus transtulimus et recondimus secundum ordinem sequentem : videlicet in prima capsula versus dormitorium sæpediti monasterii corpus sancti Pauli episcopi Leonensis ; in secunda capsula corpus sancti Antonii abbatis dicti monasterii sancti Juliani Turonensis : in tertia autem et media et majori capsula partes corporum sancti Pantaleonis et sanctæ Columbæ, una cum pluribus aliis reliquiis, quorum nomina apud nos incognita existunt. In quarta capsula corpus sancti Odonis, primo abbatis Cluniacensis, et deinde dicti monasterii sancti Juliani. In quinta et ultima capsula

corpus sancti Lauri abbatis. Quibus translationibus sic factis capsas ipsas cum ostiis seu clausuris argenteis et auralis a foris clausimus, et nostra benedictione de divina misericordia confisi munivimus, statuentes, et dictis religiosis suisque successoribus injungentes, prout per præsentibus statuimus et injungimus, ut de cætero annis singulis hunc translationis diem festivo celebrent, ac divinis servitiis debitis et opportunis solemnizent. In quorum omnium et singulorum fidem, et testimonium præmissorum binas nostras litteras exinde fieri, et per notarios infrascriptos signari, nostrique sigilli fecimus appensione communiri, quarum unam in majore capsula prædicta inclusimus, et aliam præfatis abbati et conventui in thesauro ecclesiæ reponendam concessimus. Datum in monasterio prædicto die vicesima secunda mensis Januarii, anno Domini millesimo quadringentesimo septimo, præsentibus et nobis assistentibus venerabilibus patribus fratribus Guidone Majoris-Monasterii prope Turones, Roberto sancti Juliani prædicti, et Petro de Cormeriaco nostræ diocesis dicti ordinis abbatibus, ac circumspectis viris dominis Joanne Campidenario, decretorum doctore, præceptore generali sancti Antonii de Thuin in Almania, et oratore illustrissimi principis domini ducis Austriæ, Guillelmo Le Picart thesaurario, Joanne preselli archidiacono transligerensi, Joanne Nuloti archidiacono Turonensi, Nicolao Perturelli officiali, Victore Hugneti, Guillelmo Joubert canonico ecclesiæ nostræ Turonensis, necnon Jacobo de Cormeray priore claustrali et infirmario, Joanne præpositi eleemosinario, Philippo præpositi camerario, Joanne Charretier sacrista, Guillelmo Du Vieu hostellarico, Joanne Guibert cantore, Guidone Auge succentore, Guillelmo Boutet de Bovo, et Michaele Belloneau de Guerckia, Jacobo Aude-ron de Castro Regialdi, Petro Audebert sancti Antonii, Joanne Selion de Bueil, Roberto Helonis de Ambillo prioribus, Guillelmo de Linaye, Joanne Fafeu, Petro Joulaindiacono, Petro Sourdeau, Joanne Lenfant, Aimerico de Londanier, Joanne de Fonte, Joanne Budet, Andrea de Francia et Joanne de Turre, religiosis dicti monasterii sancti Juliani, cum pluribus aliis. Sic signatum Thouar et Magistri.

44. Ab eo tempore nulla de reliquiis S. Odonis mentio relicta est in monumentis cœnobii sancti Juliani : ubi tamen os tibiæ ejus asservatur. Fortasse inde asportatæ sunt in insulam-Jordani prope Tolosam (cujus loci canonici eas se habere gloriantur) ingruente hæreticorum tempestate, qui Turonicæ civitatis sacras exuvias profano incendio dissiparunt, non parcentes sancti Martini reliquiis, quas orbis universus semper in honore habuerat. Neque insuper habendum est, quod de corpore sancti Lauri abbatis, cujus supra meminimus, in præmisso instrumento legitur, cum nulla ejus mentio facta sit in Martyrologio Gallicano. Festum ejus apud sanctum Julianum nuper agebatur die prima Octobris : modo in sequentem remissum est ob festum duplex S. Remigii. S. Pauli episcopi Leonensis corpus Floriacenses nostri sibi vindicant auctoritate Aimoini, qui illud a Mab-

7
3

bone episcopo in Floriacense cœnobium fuisse translatum asserit in lib. II de miraculis S. Benedicti cap. 11.

45. Redeo ad sanctum Odonem, cujus cultus apud Cluniacenses receptus est jam inde ab obitu ipsius, et quidem XIII Kal. Decembris, propter octavam sancti Martini, in quam incidit ejus mortis dies. Ob eam (ut puto) rationem ea die memoratur in Martyrologiis Brivatensi ms. et quibusdam aliis. Apud Udalricum in lib. I consuetudinum Cluniacensium cap. 11, ubi diversæ per annum solemnitates recensentur, « depositio sancti Odonis » numeratur inter eas, quæ « in albis » coluntur. Honorifica ejus memoria habetur in Martyrologiis, Romano, Benedictino, et, ut alia omittam, in Gallicano, in quo ter de eo agitur, nempe XII et XIII Kal. Decemb. et in Supplemento XIV easdem Kalendas: « Apud insula Jordanis prope Tolosam, veneratio sacratissimi corporis sancti Odonis abbatis Cluniacensis, eo ex gremio ecclesiæ S. Juliani Turonensis, ubi solutus nexibus mortalis vitæ sepulturam primum receperat, translatus. » Denique Odonem ut « sanctum » Bernardus in apologia ad Guillelmum abbatem, et ante eum Gregorius VII in concilio Romano, omnes ante se Cluniacenses abbates « sanctos » agnoscit. De S. Odone sermo habetur inter additamenta bibliothecæ Cluniacensis, in ejus natali legendus, qui nihil aliud est quam sermo S. Maximi de B. Eusebio episcopo Vercellensi. Denique S. Odonem « miraculis vivere » testatur Petrus Equilinus.

CAP. VIII. — *Odonis scripta et scite dicta et moribus sæculi sui.*

46. Sed tempus est, ut cæteris omissis ad ipsius Odonis opera convertamur, quorum alia canonicus, alia monachus, alia scripsit abbas. Et quidem canonicus Gregorii M. moralia in compendium redegit, de quo supra in capite 2 atque hymnos de S. Martino et antiphonas composuit, ex Joanne in lib. I, num. 10. Jam monachus tres libellos « ex Jeremiæ vaticinio » de sacerdotio condidit, eosque Turpioni Lemovicensi episcopo nuncupavit, apud Joannem in lib. I, num. 37. Hos libros « occupationum » ejus nomine quidam afficiunt, editi « collationes » appellant. Abbas denique alia elucubravit, scilicet libros quatuor de vita S. Geraldii comitis Auriliacensis, Aimoni abbati cœnobii S. Martialis Lemovicensis (ut fert loci chronicon) inscriptos. Aimonem Tutelensem abbatem vocat chronicon Aureliacense. Forsan utrique loco præfuit. Scripsit Odo abbas libellum de reversione corporis S. Martini e Burgundia, rogatu Fulconis Boni comitis Andegavensis; breve scriptum « de eo quod Martinus par dicatur apostolis, » variosque sermones, quorum in editis quartus et ultimus est de combustione basilicæ B. Martini. Sermonem de S. Benedicto, in ejus translatione Floriaci habitum, laudat chronographus anonymus apud Chesnium in tomo III, pag. 344. Hæc omnia leguntur in bibliotheca Cluniacensi cum hymnis de sanctissimo Sacramento, et de Maria Magdalena.

A 47. Præter editos, vitam S. Martini correxit Romæ apud S. Paulum, eamque glossulis explanavit teste Joanne in lib. II, num. 22, Idem auctor in lib. III, num. 11, mentionem facit libri de adventu S. Benedicti in pagum Aurelianensem, quem librum excidisse dolemus. Libellus de vita Gregorii Turonensis episcopi, qualis apud Surium editus est, « Odoni abbati » tribuitur in nonnullis codicibus mss. Hæc vita sic inscribitur in codice L. Sergii Andegavensis: « Prologus in vitam sancti Gregorii. Omnium quidem sanctorum, » etc. et post prologum: « Incipit vita S. Gregorii episcopi Turonensis ab Odone edita. Gregorius Celtico Galliarum tractu, » etc. Ut hunc libellum Odoni nostro tribuam, facit et Turonum civitas, et S. Juliani monasterium, quod Gregorio multum debuit, atque Odonem abbatem habuit. In membraneo codice Carmelitarum excalceatorum apud Parisios, qui codex olim fuit « S. Juliani Turonensis cœnobii » prolixum habetur opus metricum sub hoc titulo: « Incipit occupatio domni Odonis abbatis, » incipiens ab his versibus:

Frater amande nimis, te plus implet amor gaudeo:
Justitiæque sitis, pectoris est quod honor, est decus.
Cor genis esse fluens, quæris et unde tamen de tuo.
Inde poema voles, forte quod hoc religet, ne fluat.

Constat quatuor libris, quorum primus est de opificio Dei, secundus de creatione hominis, tertius de ejusdem casu, et corruptione humanæ naturæ lapsæ, quartus de Patribus Veteris Testamenti usque ad Christum reparatorem. In fine: « Explicit occupatio domni Odonis abbatis. » Videtur esse sancti Odonis, tum propter monasterium S. Juliani, ex quo acceptus codex, ubi Odo abbas fuit: tum propter codicis scripturam, quæ Odonis ætatem sapit: tum propter titulum; nam ejus collationes in codice Silviniacensi inscribuntur: « Occupationes sancti Odonis. In illis nihil historicum: satis apte de gratia. Baronius, aut certe concinnator indicis annalium tomi X, Odoni nostro ascribit librum de vita S. Mauri abbatis, quem Odonis abbatis Fossatensis esse constat. Eidem etiam falso tribuuntur chronica quædam, quorum auctor est « Thomas Luochensis, qui breves chronicas nomine Odonis intitulavit, » ut ex ipsius Thomæ ore didicit scriptor Historiæ consulum Andegavensium, in tomo X spicilegii pag. 400. Odonem porro in componendo ecclesiastico cantu peritum fuisse docet inter alios Sigebertus in lib. de scriptoribus cap. 124: « Odo musicus, ex archicantore Turonensi monachus et primus abbas Cluniacensis, in homiliis scribendis et declamandis, et maxime in componendis sanctorum cantibus elegans, ingenium habuit. » Ejus videtur esse cantus de S. Martino.

48. In opusculis suis Odo, maxime vero in collationibus, quædam præstingit observatione digna. Christianorum prolapsos mores luget variis in locis. In lib. II, cap. 17: « Dicimus ergo quod possumus, ut nos de pravorum perversitate saltem aliquid dolore monstremus. An non merito dolendum est, quod Christianitas, quæ quanto provector est, tanto

magis roborari debuit; sic econtra ab statu rectitudinis incurvatur ut ejus religio cuncta defecisse videatur? Omnes enim festini et præcipites ad malum currimus, » etc. Et in lib. 1, cap. 41: Sciendum sane, quia sicut nostris temporibus omnia pene suum ordinem perdididerunt, plerique prodigas rerum suarum expensas charitatem nominant: cum res ad inanem gloriam profuse dispensæ, comestio vel effusio magis descendæ sint, quam charitas, » etc. tum in lib. II, cap. 37: « Lugendum est ei præsentis vitæ tempus, in quo sunt ita omnia confusa, ut veritatis quidem nec vestigium usquam videas, nequitiae vero atque luxuriæ cuncta esse repleta prospicias, nec aliquid juste recteque servari. Humiles et invalidos atque pauperiores videas a superbis et potentibus divitibusque comprimi, affligi, atque injuste lædi: honestum vero quemquam et quietum multis læsionibus perturbari: econtra unumquemque pessimum potentia cumulari, terribilem fieri, et tumido successu in malis augeri: quibus nec judicium metus, nec reverentia sacræ auctoritatis prævalere potest, nec eorum perniciem ullatenus cohibere. Sed quid de judicibus dicimus? Nam et ipsi qui ad hæc reprimenda constituti fuerant, graviore tempestates et perniciosiores in miseros exercent. Hæc autem iniqua atque injusta inæqualitas non solum in urbibus, sed in agris; et non solum in terra, sed et in mari committitur et exercetur. » Subdit in cap. 41: « Quod autem inter omnia mala gravius nocet, ita pessimus peccandi usus jam consuetudine roboratus est, ut pene nullus justo judicio peccatum discernere queat: sed sicut Aaron filiis Israel deos quærentibus non restitit, sic omnes aut iniqui sunt, aut iniquitati cedunt. » Lege et quæ sequuntur in fine istius capituli, et libri III, caput 28. Tria vero seculi sui vitia maxime carpit: malitiam, quæ ad violentos pertinet; superbiam, et luxuriam; quæ vitia in libris primo et secundo exagitat.

49. Quartum addit in lib. II, cap. 28: « Et de hoc quidem quod vel per hæc tria vitia, vel per cætera quæ enumerare pudet, a Christo apostatare videntur, valde dolendum est: sed multo plus de hoc quod illud sacrosanctum mysterium, Dominici videlicet corporis, temerate præsumunt. Hoc enim beneficium majus est inter omnia bona, quæ hominibus concessa sunt; et hoc est quod Deus majori charitate mortalibus indulset: quia in hoc mysterio salus mundi tota consistit. Et certe dum indigne tractatur, per hoc maxime divina quotidie majestas injuriatur. De hoc ergo dolendum est, de hoc omnimodis ingemiscendum: ut si emendare non possumus, vel dolendi affectum nobis inesse reclamando monstremus, ne forte vox Christi nos arguat dicens: » Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit. « Quod denique mysterium primordiis Ecclesiæ non tam frequenter, ut nunc, celebratur: tamen quanto rarius, tanto religiosius agebatur. » Hæc vir piissimus: qui duo facta refert insignia, quorum primum est de reliquiis sanctæ Walburgis

A seu Gualburgis, miraculis celebris: cujus reliquiæ cum in altari positæ fuissent, cessavere miracula. Stupentibus peregrinis, cuidam ex infirmis virgo apparens. « Idcirco, inquit, non sanamini, quia reliquiæ meæ sunt super altare domini, ubi majestas divini mysterii debet solummodo celebrari. Quod cum ille custodibus referret, tulerunt capsam et protinus miracula fieri cœperunt. Si ergo, » addit Odo, « ob illius mysterii reverentiam nec ipsa sua pignora sancti volunt propius vicinari; quid censendum est de immunditiis? »

B 50. Aliud factum est de quodam latrone in ipsa sceleris occasione interfecto, cujus corpus cum ad ecclesiam delatum esset, sacerdos pro eo missam celebrare cœpit. « Cum ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonitus in tecto ecclesiæ percubuit, et altare, sicut huc usque patet, usque ad radicem scissum est, sicque sacerdos cum omnibus ingenti pavore percussus fugit, et pro apostata sacrificare cessavit. Hoc contra eos dictum sit, » inquit vir sanctus, « qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oraturos pollicentur. » Id notasse videtur Odo ad convellendam eorum opinionem, qui dicebant, Augustini forsitan testimonio non sane intellecto adducti, damnatis missæ sacrificium prodesse, vel ut a pœnis omnino liberentur, vel ut tolerabilius damnentur. Ejus opinionis locus est apud Adrevaldum in libro de miraculis sancti Benedicti cap. 21, ubi ait Floriaceuses pro animabus prædonum in acie cæsorum preces ad Dominum fudisse: « quatenus etsi perpetuis non mererentur absolvi cruciatibus, saltem minoribus multarentur a scripto Judice pœnis. » Exstat in codice Gellonensi pervetusto « missa pro cujus anima dubitatur, » in qua hæc oratio: « Omnipotens et misericors Deus, qui habes potestatem mortificare, et iterum vivificare, deducere ad inferos et reducere, et vocas ea quæ non sunt tantam ea quæ sunt, cujus potestas in cælo et in terra, in mari et in inferis plena assistit: te humiles trementesque deprecamur pro anima famuli tui, quam traxisti de præsentis sæculo absque pœnitentiæ spatio, ut si forsitan ob gravitatem criminum non meretur surgere ad gloriam, per hæc sacra oblationis libamina vel tolerabilia fiant ipsa tormenta. » Hæc aliaque ex tomo X Prægmentorum nostri D Claudii Stephanotii. In Paralipomenis de sancto Pachomio, quæ in tomo III Maii apud Bollandianos pag. 336 habentur, ita orationes pro damnatis interduntur, ut tamen ea pœna ad eorum refrigerium prodesse putetur. Defuncti monachi corpus efferebatur absente Pachomio, qui obviam pompæ factus, psalmos cantari vetuit. Et ad defuncti parentes inter alia: « Si enim, » inquit, « cum psalmodum cantu ei parentare volueritis, plures defunctum et graviore cruciatu excipient... Eam ob rem rogo vos, ut si cruciatu defuncti cupitis reddere leviores sine psalmis eum sepulturæ mandetis. Posset enim Deus, cum bonus sit et misericors, ob hanc ei factam ignominiam requiem aliquam ei præbere, et in eam quæ superne datur vitam revocare. » Hæc

postrema verba expungit Papebrochius, (tametsi A leguntur in Græco) ne cuiquam offendiculo sint. Ex simili persuasione Trajani fabula promanavit, de qua vide Hepidannum in actis sanctæ Wiboradæ reclusæ. At etiam si istud membrum extremum reseceamus, manet tamen eam quorundam fuisse persuasionem, an errorem, damnatis quoquo tandem modo pœnas æternas posse fieri leviores. Verum quidquid sit de illa opinione, quam communis hodie theologorum consensus explodit, certum est recte improbatam eorum audaciam, qui pro quibuslibet indiscriminatim, etiam in ferventi criminis actu mortuis, sacrosancto missæ sacrificio parentare non verentur, quod damnavit concilium Valentinum secundum canone 12 contra duellistas. Id de quibusvis etiam damnatis statuit Augustinus in lib. XXI de Civitate Dei, cap. 24. « Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igni puniendis, quæ causa est, ut neque nunc, neque tunc oretur pro angelis malis : quæ itidem causa est, ut quamvis pro hominibus nunc vivis oretur, etiam malis : tamen jam nec nunc oretur pro infidelibus impiisque defunctis. » Quod autem inferius exponens eorum sententiam, qui Dei miserationes « usque ad alia impiorum tormenta protendunt ; » id ita permittit, non confirmat, ut impii pœnas « mitiores, quam merita sunt eorum, levioresque patiantur, » non tamen habita suffragiorum, sed misericordiæ Dei ratione. Neque vero idem sanctus doctor in Enchiridii c. 110, sacrificia sentit prodesse damnatis ad pœnam æternam, sed ad temporariam. « Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem : mortem. » Ad ordinem revertor.

51. Monachis etiam Odo congrua dat monita, condignamque censuram adhibet, præsertim contra proprietarios, carnum comedones, religiosi habitus atque regulæ prævaricatores, quos « apostatas » vocat, adducto Gregorii testimonio ex homilia nona in Ezechielem. « Quia sicut apostata est qui de fide recedit a Deo : ita qui ad perversum opus post professam religionem redit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubitatione deputatur, etiamsi fidem tenere videatur. An non est apostasia, « subdit Odo, « de habitu vel victu traditiones Patrum contemnere, cum Deus terminos Patrum transgredi interdixerit : despectaque victus qualitate vel quantitate per beatum Benedictum præfixa, sanguineas dapes eum filiis Israel desiderare ? An non est apostasia humilem vestitum spernere, et decorem vestimenti quærere ! et an ventrem colere non est apostasia, cum flens Paulus protestetur, quod ligurgitones inimici sanctæ crucis sunt, et ventrem pro Deo habeant ? Nobis inquam hæc apostasiæ verba conveniunt : quandoquidem religionis habitum, per tot retro annorum curricula retentum, lascivientes quique inter nos et petulantes in hac nostra ætate mutare ausi sunt. » Hæc ille in lib. III, cap. 17. Vide lib. II, cap. 7 et ejusdem lib. III, cap. 22. Ad hæc

PATROL. CXXXIII.

inter proprietarios deputat, « qui de propriis cistellis sumptuosum ad mysteria peragenda producunt apparatus, quem contra consuetudinem sanctionemque sanctorum Patrum de iniquæ mammona acquirunt, et quasi ad ornatum ecclesiæ relicturi, securi possident, » in lib. II, cap. 34. Et proprietariorum objectis respondens in cap. 36. « Si ob negligentiam, » inquit, « præpositorum solummodo, et non magis ob cupidinem suam propria haberent, non alios cibos, non alias vestes, quam regulariter constitutas præsumerent. »

52. Hæc sufficiant ad demonstrandum sancti viri studium in rem Christianam et monasticam : quæ increpationes utinam nostro etiam tempore non convenirent, in quo (ut de nonnullis monachis loquar) regularibus institutis, quæ sancti Patres tanta religione sanxerunt et observarunt, tam modica religio impenditur.

CAP. IX. — *Odonis præcipui quidam discipuli.*

53. Ad absolvendum Odonis elogium necessaria est notitia ejus discipulorum, ex quibus maxime pendet magistri existimatio. Sed illud hac in re incommodi est, quod vetera hac de re monumenta nos deficient; et si Joannes quosdam nobis Odonis discipulos exhibet, nuda fere eorum nomina litteris consignavit. Hos inter commemorandi veniunt Arnulfus, et Landricus, ex quibus multa de Odone se accepisse Joannes refert in præfatione sua : quorum alterum magistrum ac præceptorem suum, alterum confratrem vocat. His subjungitur : « Domnus Hildebrannus seu Hildebrandus, vir (ut idem ait) veridicus, et Cluniaci cœnobii præpositus, in regularibusque disciplinis ejus præceptor, » qui in compluribus instrumentis Odone abbate conditis laudatur, et cancellarii vice subscripsit præmisso diplomati Adelaidis comitissæ. Idem Cluniaci prior erat anno 17 Ludovici Transmarini, ex charta centesima sub Aimardo abbate. Alius ejusdem nominis prior Cluniaci exstitit sæculo XI, is qui postea in sedem Romanam assumptus, Gregorii VII nomen tulit. Præter illos Joannes in secundo libro nominat Petrum presbyterum, Balduinum abbatem Casinensem et sancti Pauli, Firmum ejus germanum, domnum « Gothefredum, et duos venerabiles viros ex eadem congregatione, quorum unus Archembaldus vocabatur, » ipsique Joanni « bene notus : alter vero ignotus » dictus « Adalasius, viri nempe, » inquit, « opinatissimi, » qui multorum monachorum « Patres nunc sunt effecti. » Archembaldus « Cluniensis cœnobii prælatus, » id est præpositus, laudatur in charta Bernonis Maticensis episcopi, data anno 10 Rodolfi regis ; idemque videtur, qui Odoni suffectus est in regimen cœnobii Floriacensis, de quo Aimoinus in lib. I de Miraculis sancti Benedicti num. 13. Wlfaldus ejus successor, cujus mentio apud Joannem in libro tertio, alibi a nobis laudandus in actis sancti Abbonis abbatis. His etiam annumerari potest Aligernus, ex præposito S. Pauli ad urbem abbas Casinensis, de quo hic ad annum 986.

54. Adalasius, mox a Joanne memoratus, indubie is est « Adacius, » cui sub Odone coabbati Sarlatensis ac Tutelensis monasteriorum regimen commissum est, ut superius diximus in cap. 5. Eisdem (ut puto) Adacio Bernardus comes, « assentientibus beata ejus uxore, et filiis Guillermo, Gausberto, seu Arnaldo et Bernardo pariter faventibus, monasterium sanctæ Suris vocabulo Geridia, cum omni abbacia » tradit, « et monachis, quibus regulariter vivere inibi sub ejusdem potestate placuerit, ut tam cœnobium quam omnem abbaciam teneant et possideant sine ulla contradictione; et post obitum domni Adacii abbatis, qualem voluerint secundum regulam sancti Benedicti abbatem sibi eligant, » ita ut « sint ipsi monachi in subjectione regis ad locum salvum faciendum, non etiam ad aliquid persolvendum. » Omnes vero ad hujus facti executionem obtestatur per omnia sacra, « et per meritum beatæ Suris, cujus corpus in præfato loco requiescit. » Charta hæc destituta est chronicis notis in chartario cœnobii de regula apud Novempopulanos, ex quo eruta est a nostro Stephanotio.

55. His omnibus Odonis discipulis Joannes accenset etiam Adolfum, Nheodardum, et Eliziardum ex comite monachum. Forsan ex Bernonis discipulis

A erat Aribertus ille de quo hæc narrat Odo ipse in lib. II de vita sancti Geraldii, cap. 19. « Quadam vice cum illud iter, » nempe Romanum, « excurreret, quemdam monachum, nomine Aribertum, ducebat secum, magnæ scilicet abstinentiæ virum... Factum est aliquando ut deesset pulmentarium, quo abstemius ille cum pane vesceretur. Senior vero studiose requirit, an consuetum illi cibum ministri paravissent. Respondentibus illis, quod nihil præter panem haberent, anxietate ille dicens: O quid nobis hodie contigit! Nos omnes plenam refectionem habemus, et iste Dei servus in attenuatione erit. Erat autem dies abstinentiæ solutus. Tempus abluendi manus jam venerat, et Samuel qui hoc præsens narrat, ad afferendam aquam cucurrit: cum forte reperit pisciculum in littore expositum et palpitantem, qui ipso vidente de aqua exsilierat. » Gratias Deo egit Geraldus: « tum vero consedentibus ad mensam comedit ille abstemius usque satis » de pisce parato, partem reliquam Geraldus manducavit, « et omnibus qui aderant particulas pro benedictione dedit. » Ubi obiter advertit, pulmentarii nomine etiam ferculum ex pisce significari. Hæc de Ariberto, atque de Odonis elogio satis: jam vitam ejus ex Jcane primum, deinde ex Nalgodo audiamus.

VITA SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS SECUNDI

Scripta a Joanne monacho, ejus discipulo.

(Apud Mabill., Acta SS. ord. S. Bened., Sæc. V.)

PROLOGUS AUCTORIS.

Johannes operis hortatores memorat.

1. Dominis et in Christo fratribus Salernicensibus servus Christi Jesus frater (1) Joannes.

Librum quem doctissimus vir Palladius de vita et virtutibus beatorum eremitarum Patrum temporibus Theodosii imperatoris composuit, semel a vobis coactus scribere (2) non grave pertuli: sed mox subnixo corpore, flexisque articulis scribere curavi, vestræ utilitati commodius nihil me agere aliquid fore censeui. Igitur cœpti operis dum anhelanter ad finem vellem percurrere, stomachico cœpi dolore affligi vehementer. Interea contigit die quadam mecum adesse virum venerabilem domnum Adhelradum confratrem nostrum, unaque cum eo sacri Salernitati palatii exactorem (3) Joannem, qui infirmitatis meæ tolerantiam providentes, cœperunt mihi sanctissimi patris nostri domni Odonis piam et venerabilem eximiamque inserere memoriam, scientes

(1) Sic fratris nomen assumebant non solum monachi, sed etiam abbates, cum de se ipsi loquebantur, ut S. Benedictus infra in lib. III num. 8: *Ego sum scias frater Benedictus*, etc., itidemque apud Adrevaldum. Sic de se perpetuo in epistolis loquuntur Petrus Venerabilis, S. Bernardus, alique imo aliquando episcopi ex monachis.

(2) Vides ut non solum indocti rudesque litterarum, sed etiam litterati scribendis codicibus operam dabant. Alia passim exempla obvia sunt apud

C præ omnibus semper mihi pium esse atque dulce, vel aliis aliquid de eo narrare, vel meæ utilitati quiddam conferre. Ast ego non immemor illius quod scriptum est: *Sapientiam sanctorum narrant populi, et laudem eorum nuntiat Ecclesia*: assumpto sermone ejus illis, ut percunctari sunt, cœpi originem exponere. Quo audito indiderunt mihi, si eum (ut tunc profitebar) diligerem; prolata verbis sine dilatione, ut bonæ hæreditatis commoda posteris transcripta dimitterem. Itaque corde volutans horum virorum vehementer præcepta amantium [*al.*, amans], prius (ut moris est monachorum) conticui ad modicum, veritus, ne temerario ore tanti viri vitam potius narrando dehonestarem, quam digne describerem; et quod nec grammaticæ artis locutio mea decoraret verba, neque dignus videbar hujus sanctissimi viri narrare vitam, etiam si loquendi adesset facultas.

veteres, Hieronymi, Bedæ, Rabani, et aliorum.

(3) Exactor sacri palatii forsitan is erat, qui publicæ pecuniæ præfectus. Paulo aliter Ansegisus abbas sub Eginhardo *regalium operum exactor* dicitur in chronico Fontellanensi. Ex hoc etiam loco patet, *sacri palatii* nomen audiisse ante Fredericum Ænobarbum. Quod jam antea demonstravimus contra Conringium in lib. II de Re diplomatica, cap. 11, num. 13.